Treball de fi de Grau

Reobrir la ferida:

La revictimització en les víctimes de violència de gènere

Presentat per:
Ainoa Gil Pérez

Tutoria a càrrec de:
Begonya Saez Tajafuerce

UAB
Universitat Autònoma de Barcelona

Grau de Filosofia
Curs 2025-2026
Facultat de Filosofia i Lletres

UAB Universitat Autònoma de Barcelona

Facultat de Filosofia i Lletres

Grau: Filosofia

Curs acadèmic: 2025-2026

L'estudiant Ainoa Gil Pérez amb NIF 49377838N. Lliura el seu TFG *Reobrir la ferida: la revictimització en les víctimes de violència de gènere.*

Declaro que el Treball de Fi de Grau que presento és fruit de la meva feina personal, que no copio ni faig servir idees, formulacions, cites integrals o il·lustracions diverses, extretes de cap obra, article, memòria, etc. (en versió impresa o electrònica), sense esmentar-ne de forma clara i estricta l'origen, tant en el cos del treball com a la bibliografia.

Soc plenament conscient que el fet de no respectar aquests termes implica sancions universitàries i/o d'un altre ordre legal.

SIGNATURA

Bellaterra, 8 de juny de 2026.

A totes les dones d'aquest món,
especialment a la que me'l va fer possible:
ma mare.

AGRAÏMENTS

La realització del present treball de fi de grau ha demostrat, una vegada més, que l'acadèmia es construeix en comunitat. Cada idea, cada paraula, cada silenci, ha estat gestat en el si d'una conversa, en els bancs de la universitat, als passadissos, als carrers, als xats a mitjanit. Res del que hi ha escrit aquí ho hauria pogut escriure mai en solitud. Hi ha en cada punt, en cada coma, la fragilitat dels instants que mai tornaran, que resten per sempre impregnats en mi. Per això, perquè aquest treball és, en certa manera, una obra col·lectiva, dec un agraïment a totes i cadascuna de les persones que l'han fet possible.

A la meva família, els meus pares i el meu germà, com cada èxit aconseguit en aquesta vida, per haver-me obert el món i haver-me agafat fort de la mà mentre aprenia a recórrer-lo. Per totes les llàgrimes que heu netejat del meu rostre. Per abraçar amb cura infinita la meva sensibilitat i encaixar amb humor i tendresa totes i cadascuna de les meves queixes polítiques. Per escoltar-me i estimar-me incondicionalment. I sobretot, per sempre, sempre, sempre confiar en mi. Sou el meu exemple en aquesta vida i us cercaré en totes les que vinguin després.

A la meva tutora Begonya, per mai haver esborrat el somriure del teu rostre des de la primera vegada que em vaig asseure davant teu, balbotejant una tímida i maldestra proposta. Per no dubtar ni un segon a tendir-me la mà i acollir totes aquelles inquietuds, per donar-me suport en la lluita per aquest *món-llar* i les dones que el fan possible. Begonya, gràcies per acompanyar-me.

A Traça i al Comitè de Dones de Ripollet per haver acollit amb tant d'amor la meva proposta. Per apuntar-vos a cada guerra que us interpel·la, i lluitar amb totes les vostres forces. Per protegir amb dents i ungles Ripollet i el món sencer. Si alguna cosa m'heu ensenyat és que sempre cal fer soroll. No perdeu mai la fe, la porteu arrelada al pit.

A totes les persones que m'han acompanyat en aquest camí:

A la Brianna i la Jarlenys, per haver esdevingut mirall i haver-me assenyalat amb cura totes i cadascuna de les meves ferides. Per haver-me acompanyat i sostingut amb paciència i amor tots aquests anys, en el procés per curar-les. Per ensenyar-me el valor de l'amistat, celebrar tots els meus èxits i plorar a un costat meu cada petita tragèdia. Però sobretot, gràcies per haver-me permès viure aquesta etapa al vostre costat. Sense vosaltres res d'això hauria tingut sentit.

Als meus companys: Howl, per totes les crisis acadèmiques conjuntes i les matinades de jocs; Aina, per la tendresa amb què habites el món i per la cura amb què em vas acollir des del primer moment; Amira, per començar i acabar juntes aquest camí, perquè sé que un dia el teu nom romandrà en la bibliografia d'algun dels treballs que llegiré; Aziza, per la teva autenticitat, els riures i les llàgrimes

entrellaçades per qualsevol motiu, m'has fet una mica més fàcil el camí; Rubén, per la teva indestructible resiliència i l'alegria que contagies, per veure la llum en mi.

A tots vosaltres, amb els qui vaig obrir fa quatre anys aquesta etapa i amb els qui la tanco avui: gràcies. Espero amb tota l'ànima que els vostres camins continuïn replets de felicitat i amor. Per si no tornem a creuar-nos, que la vida us sigui sempre amable a tots.

I finalment, i com no podia ser d'una altra manera, agraeixo profundament als que ja no són en aquest món, per haver compartit una miqueta del seu temps amb mi. Als meus iaios, que van teixir amb amor i tendresa cadascun dels meus records d'infantesa. A la iaia, per tots els contes que em llegies abans d'anar a dormir. Per haver sembrat en mi el germen de l'escriptura. Al iaio, per les teves sàvies reflexions sobre la mort, per fer del buit un inici suau. Perquè així és la naturalesa, *no?* Encara que mai llegireu aquestes paraules, sou presents en totes elles. Us porto amb mi a tot arreu. Confieu que continuaré totes les lluites que un dia vau començar.

Aquest món mai em serà aliè. La filosofia m'ha ensenyat això.

ÍNDEX

1. Capítol metodològic..... 3
1.1. Pregunta i problema filosòfic..... 3
1.2. Hipòtesi..... 4
1.3. Antecedents..... 5
1.4. Marc teòric..... 6
1.3. Col·laboració ApS i objectius..... 8
2. Reconeixement i subjectivitat..... 10
2.1. La noció de subjecte..... 10
2.2. Ésser és ésser reconegut..... 10
1.3. La ferida ontològica..... 12
3. De la vulnerabilitat a la interdependència..... 14
3.1. La construcció jurídica de la vulnerabilitat..... 14
3.2. La revictimització institucional..... 16
3.3. Cap a la interdependència..... 22
4. Justícia, dany i reparació..... 24
4.1. La noció de justícia..... 24
4.2. La reparació com a noció central..... 26
4.3. Cap a una justícia reparativa..... 29
5. Conclusions..... 32
5.1. Resultats respecte a la reflexió teòrica..... 32
5.2. Resultats respecte a la col·laboració amb el Grup Traça de Ripollet..... 33
BIBLIOGRAFIA..... 34
ANNEXOS..... 36

Resum

Aquest TFG analitza la revictimització de les víctimes de violència de gènere des d'una perspectiva ontològica. A partir de la crítica feminista contemporània i de les teories del reconeixement, el treball sosté que la revictimització és una conseqüència estructural d'un paradigma jurídic basat en una concepció individualista i autosuficient del subjecte. Mitjançant una metodologia d'Aprenentatge i Servei (ApS) en col·laboració amb Traça i el Comitè de Dones de Ripollet, es defensa la necessitat d'un desplaçament cap a una justícia reparativa fonamentada en la creació d'espais col·lectius d'escolta, reconeixement i reparació.

Paraules clau

Revictimització, violència de gènere, justícia reparativa, reconeixement, interdependència

Abstract

This final degree thesis analyses the revictimisation of victims of gender-based violence from an ontològica l perspective. Drawing on contemporary feminist critique and theories of recognition, this work argues that revictimisation is a structural consequence of a legal paradigm based on an individualistic and self-sufficient conception of the subject. Through a Service-Learning (SL) methodology in collaboration with Traça and Comitè de Dones de Ripollet, the thesis argues for a shift towards a restorative justice based on the creation of collective spaces for listening, recognition and repair.

Key words

Revictimisation, gender-based violence, restorative justice, recognition, interdependence

1. Capítol metodològic

1.1. Pregunta i problema filosòfic

El present Treball de Fi de Grau (TFG) pretén explorar el fenomen de *la revictimització en les víctimes de violència de gènere* des d'una perspectiva ontològica. Partint de la comprensió de les víctimes com a subjectes profundament travessats per experiències de violència i trauma, aquest treball analitza de quina manera les institucions, lluny de reparar el dany, poden contribuir a aprofundir-lo. Determinades pràctiques institucionals i judicials no només qüestionen, silencien o invaliden l'experiència de les víctimes, sinó que acaben transformant la categoria jurídica de *víctima* en categoria ontològica, tot fixant la identitat de les víctimes de violència de gènere.

En aquesta línia, l'objectiu fonamental del present treball és mostrar com la revictimització no constitueix únicament una disfunció institucional o una prolongació del patiment inicial, sinó la producció i sedimentació d'una ferida ontològica que compromet profundament la relació del subjecte amb si mateix, amb els altres i amb el món. El paradigma judicial no tracta únicament amb un cas, tracta amb un subjecte que veu transformada la seva identitat. Allò que en principi hauria de ser una categoria administrativa o legal —la condició de víctima davant la llei— acaba configurant la manera mateixa en què la persona és percebuda i es percep a si mateixa.

Per aquest motiu, cal ressaltar que l'enfocament que vertebra el present treball defuig deliberadament del registre estrictament acadèmic, sense posar en risc les estructures formals i el rigor necessari per a una investigació pròpiament filosòfica. En aquest sentit, s'opta per una aproximació marcadament humana i curosa, que en alguns moments podrà incorporar un llenguatge més afectiu i proper. Aquesta elecció respon a una exigència metodològica, ètica i, sobretot, política, coherent amb el fenomen analitzat, en la mesura en què el tema tractat és en si mateix un tema que travessa la vida de cada dona d'aquest món, *constantment*. El reclam d'una ètica de la cura en el tractament de les víctimes de violència de gènere comença per deixar de tractar-les com una entitat abstracta, aliena i llunyana i comprendre que la seva experiència viu i ressona en cadascuna de nosaltres.

Donat l'aclariment, el present Treball de Fi de Grau s'emmarca en la metodologia d'Aprenentatge i Servei (ApS) a partir de la col·laboració amb el *Grup Traça* i el *Comitè de dones de Ripollet*. La col·laboració ha consistit en l'establiment d'un espai de visibilització i reparació dedicat a víctimes de violència de gènere a Ripollet, tot combinant el compromís social i polític del *Comitè* amb el caràcter artístic i performatiu del *Grup Traça*.

La proposta d'acció s'emmarca dins del marc teòric que pretén posar en relleu aquest treball. En concret, la paradoxa que travessa l'experiència de les víctimes de violència de gènere: els espais institucionals, concebuts per garantir protecció i reparació, esdevenen sovint escenaris d'una nova forma de violència. El recorregut judicial, que en teoria hauria d'oferir seguretat i reconeixement, es transforma en un procés de maltractament sistemàtic que lluny de restituir la dignitat de les víctimes, les *revictimitza* i les *fixa* al testimoniatge perpetu del seu patiment.

Es revela, per tant, un buit estructural que cal repensar filosòficament: *De quina manera podem establir un paradigma de justícia basat en processos reals de reparació i dignificació sense fixar a les víctimes de violència de gènere a la identitat perpètuament desamparada, i mai del tot sentida, de víctima?*

Aquesta qüestió obre d'altres interrogacions connexes: què confereix valor i veracitat a la paraula de la víctima, i per què aquesta paraula és sotmesa, de manera sistemàtica, a processos de desacreditació en l'esfera social i institucional? Fins a quin punt la denúncia pública —no mediada per l'aparell judicial— pot tenir una funció emancipadora?

Aquest conjunt de preguntes apunta a un problema ontològic i ètic fonamental. La paraula de la víctima no és únicament un relat subjectiu d'una experiència individual: és una història de vida, d'una vida que ens interpel·la i ens demana atenció i reconeixement. Quan aquesta paraula és desacreditada o sotmesa a sospita, allò que està en joc transcendeix la credibilitat del testimoni: és la mateixa concepció de justícia com a horitzó compartit.

1.2. Hipòtesi

A partir d'aquest diagnòstic, la hipòtesi filosòfica que orienta aquest treball sosté que **la revictimització no és un efecte accidental, sinó un producte inherent al paradigma jurídic contemporani, que aborda el dany i la reparació des d'una lògica estrictament individualista i procedimental.** En aquest marc, la paraula de la víctima es redueix a instrument probatori i la seva experiència queda subordinada a criteris de verificació i sospita que n'anul·len el valor ètic. El descrèdit institucional no és, per tant, un error circumstancial, sinó el símptoma d'una incapacitat estructural: **les institucions modernes no saben acollir el patiment de les víctimes de violència de gènere.**

L'auge de testimonis anònims i d'espais alternatius de verbalització, com el *#MeToo* o el *#Cuéntalo* confirma aquesta fractura. Lluny de ser una desviació del sistema, aquests espais indiquen que el dispositiu legal ja no ofereix condicions mínimes d'escolta, seguretat ni reconeixement. L'anonimat esdevé l'únic espai on la paraula pot circular sense risc de ser qüestionada.

Davant d'aquesta mancança sistèmica, emergeix la necessitat d'imaginar dispositius de reconeixement que no depenguin exclusivament del marc legal, sinó que s'arrelin en pràctiques comunitàries i col·lectives d'escolta, suport i responsabilitat compartida. Per aquest motiu, el present treball posa de manifest la urgència d'imaginar formes de justícia no centrades en l'individu com a portador d'un dany privat. Defugint de la lògica individualista, imaginar comunitats capaces de generar espais sostinguts d'escolta i reparació compartida. Es reivindica el pas necessari a un model de justícia reparatiu inserit dins un paradigma col·lectiu que situï el dany en el seu context relacional i estructural, i que entengui que reparar no vol dir simplement "compensar" o "restituir", sinó *re-teixir* vincles, restituir la capacitat d'acció, reconstruir espais de confiança i garantir que la violència no torni a reproduir-se.

El moviment que aquí es reivindica apunta a una transformació profunda de la mirada: la necessitat d'una escolta empàtica i radical que restitueixi la humanitat de l'altre en tant que altre i que parteix de la idea què **la paraula de la víctima constitueix un lloc privilegiat per reparar una ferida col·lectiva.**

1.3. Antecedents

La llei ha operat històricament com un dels principals dispositius de reconeixement i regulació dels subjectes dins de la comunitat política. Tanmateix, com ja apuntava Foucault a *Vigilar i castigar* (2003), a través del dret, l'Estat no sols estableix normes de convivència i mecanismes de protecció, sinó que també delimita quines experiències, cossos i formes de vida resulten intel·ligibles i mereixedores de reconeixement institucional.

Tal com reconeix la Llei orgànica 1/2004:

> La violència de gènere no és un problema que afecti l'àmbit privat. Al contrari, es manifesta com el símbol més brutal de la desigualtat existent en la nostra societat. Es tracta d'una violència que es dirigeix sobre les dones pel fet mateix de ser-ho, per ser considerades, pels seus agressors, mancats dels drets mínims de llibertat, respecte i capacitat de decisió.

Malgrat el "reconeixement" per part de la llei de la violència de gènere, el paradigma jurídic continua tenint seriosos problemes per a identificar i jutjar aquestes formes de violència, fins al punt de presentar impediments per a les víctimes al moment d'accedir a la justícia. Dins d'aquest marc, el concepte de revictimització —també anomenat revictimització secundària— ha adquirit especial rellevància com a evidència dels biaixos patriarcals inserts en el sistema que pretén acollir i donar protecció a les víctimes. La incapacitat del sistema per reconèixer determinades formes de violència acaba produint noves formes d'injustícia i dona lloc a la victimització secundària com a fenomen estructural.

En l'àmbit jurídic i criminològic trobem a figures com Martha Fineman, que ha assenyalat com les pràctiques judicials fallen en el seu fonament. En lloc d'acollir la vulnerabilitat i dependència dels subjectes com a base sobre la qual hauria d'aplicar-se la llei, el sistema judicial apel·la a un individu ideal, abstracte —i, per tant, inexistent (González Bellene 2025, 263).

Paral·lelament, la crítica feminista contemporània ha qüestionat la pretesa neutralitat de les institucions modernes i ha posat de manifest com aquestes continuen reproduint relacions estructurals de poder que condicionen el reconeixement de determinades experiències i subjectivitats.

Les aportacions d'autores com Judith Butler, Sara Ahmed, Miranda Fricker o Carol Gilligan han permès problematitzar qüestions vinculades al reconeixement, la credibilitat, la vulnerabilitat i la cura dins de les estructures socials i jurídiques contemporànies. Des de perspectives distintes, aquestes autores coincideixen a assenyalar que les formes d'exclusió institucional no afecten únicament l'accés

formal a drets, sinó també a la constitució mateixa dels subjectes i a les condicions sota les quals determinades vides poden ser escoltades, reconegudes o considerades dignes de reparació.

Tanmateix, malgrat la rellevància d'aquestes aportacions, la revictimització continua sent abordada majoritàriament com una disfunció institucional, psicològica o procedimental. Existeixen encara poques aproximacions que analitzin aquest fenomen des d'una perspectiva ontològica, és a dir, atesa la manera en què la manca de reconeixement institucional pot afectar la constitució mateixa del subjecte.

És precisament dins d'aquest espai obert, buit i solitari, on se situa el present treball. A través d'una lectura filosòfica de la revictimització de les víctimes de violència de gènere, es pretén mostrar com determinades formes de reconeixement institucional poden contribuir a produir determinats subjectes i maneres d'habitar el món.

1.4. Marc teòric

El marc teòric del treball s'articula a partir de tres eixos conceptuals que permeten analitzar la problemàtica de la revictimització de les víctimes de violència de gènere en clau ontològica i, alhora, fonamentar una proposta de reparació. Aquests eixos són: com es forma la subjectivitat i el paper que hi juga en el reconeixement, el desplaçament de la vulnerabilitat cap a la interdependència i la necessitat de repensar la justícia més enllà del paradigma jurídic, situant la reparació del dany i la restitució de la dignitat al centre.

Reconeixement i subjectivitat

El present capítol pretén mostrar com el fenomen de la revictimització de les víctimes de violència de gènere emet a una qüestió més profunda que una disfunció institucional: les condicions sota les quals un subjecte pot ser reconegut com a tal. Per tal d'entendre com la revictimització afecta i fixa la identitat de les víctimes, cal entendre *què vol dir* això d'identitat i com es forma. A través d'un recorregut per la noció de subjecte al llarg de la història de la filosofia i el pas d'una ontologia clàssica, tancada i autosuficient, cap a una ontologia relacional inaugurada per Hegel, es posa de manifest com la identitat no és prèvia al reconeixement, sinó que es constitueix *en* i *a través* de la relació amb els altres.

Des d'aquesta perspectiva, el reconeixement apareix com una condició ontològica del subjecte: ésser és sempre ésser reconegut. I, per aquest motiu, la manca de reconeixement implica una alteració profunda en la possibilitat mateixa d'esdevenir subjecte. Això permet comprendre la revictimització com una experiència de fragmentació identitària produïda per la frustració constant de la cerca de reconeixement que travessa les víctimes de violència de gènere.

De la vulnerabilitat a la interdependència

El tercer capítol aprofundeix en les condicions estructurals que fan possible la revictimització de les víctimes de violència de gènere dins del paradigma judicial contemporani. Si en el capítol anterior s'havia mostrat com el reconeixement constitueix ontològicament al subjecte, aquí s'analitza com la

manca de reconeixement no és aïllada ni accidental, sinó estructural i, per tant, producte inherent del paradigma jurídic contemporani.

A partir de les aportacions de Foucault, Butler i la crítica feminista contemporània, com ara Smart i Gilligan, es mostra que el dret no actua únicament com un mecanisme neutral de regulació, sinó com una estructura productiva capaç de generar subjectivitats i fixar identitats. El paradigma judicial contemporani se sosté sobre una concepció del subjecte clàssica, és a dir, el subjecte com a entitat autònoma, racional i autosuficient, fet que dificulta el reconeixement de formes de vulnerabilitat i dependència pròpies de les experiències de violència de gènere.

En aquest marc, la revictimització és abordada com una conseqüència estructural del mateix funcionament institucional. En la mesura què el sistema es sosté sobre una concepció tancada del subjecte, hi ha experiències que queden fora i que mai seran reconegudes per necessitat del mateix sistema i el seu sosteniment. La revictimització, per tant, és concebuda com a part inherent del sistema.

A través dels testimonis recollits per Cristina Fallarás i de les reflexions de Sara Ahmed sobre la denúncia institucional, es construeix un mapa personal i proper sobre el que s'entén per revictimització des de les veus de les mateixes víctimes. S'analitza com els procediments judicials poden esdevenir espais de reproducció del dany, obligant les víctimes a reiterar el trauma dins d'un sistema que sovint qüestiona la seva credibilitat i invisibilitza formes de violència que no encaixen dins dels seus criteris de verificació.

Finalment, el capítol apunta cap a la necessitat d'un desplaçament ontològic i polític: abandonar la ficció del subjecte aïllat i autosuficient per pensar l'ésser humà des de la vulnerabilitat i la interdependència. A partir de l'ètica de la cura de Carol Gilligan i Virginia Held, es defensa la necessitat d'un paradigma de justícia capaç d'incorporar l'escolta, l'empatia i la reparació com a condicions indispensables per evitar la reproducció de la ferida ontològica en les víctimes de violència de gènere.

Justícia, dany i reparació

El quart i últim capítol planteja la necessitat de repensar la noció de justícia a partir de les limitacions ontològiques detectades en el paradigma judicial contemporani. Si els capítols anteriors mostren com la revictimització emergeix d'un model institucional incapaç de reconèixer la vulnerabilitat i la dependència dels subjectes, aquest apartat es pregunta *quines condicions haurien de fer possible una justícia veritablement reparadora*.

En primer lloc, es realitza un recorregut per algunes de les principals concepcions filosòfiques de justícia, des de la tradició clàssica fins al paradigma liberal contemporani, amb especial atenció a la teoria de la justícia de John Rawls. Aquest recorregut permet mostrar com cada model de justícia pressuposa una determinada ontologia del subjecte i com el paradigma jurídic modern es fonamenta sobre la figura d'un individu racional, autònom i desvinculat de les relacions de dependència.

Posteriorment, a partir de les aportacions de Carol Gilligan, Virginia Held i altres autores preocupades per una ètica de la cura, el treball contraposa a aquesta lògica de la legalitat una concepció relacional de la justícia basada en la vulnerabilitat, la interdependència i la responsabilitat envers els altres. Des d'aquesta perspectiva, la justícia deixa de ser una restitució normativa de l'ordre per a incorporar també la dimensió del reconeixement, l'escolta i la reparació.

Finalment, el capítol explora possibles formes de reparació més enllà del paradigma estrictament punitiu o judicial. A partir de les reflexions de Sara Ahmed sobre l'escolta feminista i la dimensió col·lectiva de la denúncia que pren forma en moviments com el *#Cuéntalo* o el *#SeAcabó* de Cristina Fallarás, es defensa que la reparació de la ferida ontològica requereix espais on les víctimes puguin reconstruir el sentit de la seva experiència fora de les dinàmiques de silenci, sospita i individualització imposades pel sistema. D'aquesta manera, el treball conclou reivindicant una transformació profunda de la noció de justícia: una justícia capaç d'acollir la vulnerabilitat i sostenir processos reals de reparació.

1.3. Col·laboració ApS i objectius

En la cerca d'una forma alternativa de justícia, aquest TFG ha estat realitzat en una metodologia d'Aprenentatge i Servei (ApS), un model pedagògic que combina la formació acadèmica amb una intervenció social orientada a satisfer necessitats reals d'un entorn concret. A través d'aquesta metodologia, el coneixement s'entén com una pràctica situada que obeeix a un doble moviment dialèctic: allò que s'aprèn pren sentit quan es posa al servei de la comunitat i allò que és transformat i tocat per la comunitat retorna com a coneixement crític i reflexiu que obre nous espais de pensament. En aquest sentit, l'ApS no és només una modalitat, és una eina de transformació social que permet a la filosofia fer-se lloc en els *teixits* col·lectius, en els espais on la vida social pateix una *fractura* d'on emergeix una necessitat de cohesió i compromís social.

En el present cas, el diàleg es concreta en la problemàtica de la revictimització de les víctimes de violència de gènere i en la recerca de formes alternatives de justícia que puguin fer efectiva la reparació del dany i la restitució de les seves dignitats. Per aquest motiu, s'ha establert una col·laboració amb l'entitat *Traça, grup promotor de la Fàbrica d'Arts i Creació de Ripolle*t. *Traça* és una entitat amb una notable preocupació per situar la cultura en el centre de la transformació comunitària arran el territori ripolletenc, fomentant complicitats entre la ciutadania i facilitar espais d'expressió d'aquestes fractures socials, on puguin ser abordades col·lectivament. A través de pràctiques artístiques, culturals i participatives, l'entitat és un cas concret d'aquest *re-teixir* vincles entre diferents col·lectius, que fan possible emergir noves formes de fer i pensar la ciutat.

La necessitat detectada en el territori ripolletenc, especialment en el treball conjunt entre *Traça* i el *Comitè de Dones de Ripollet*, evidencia un buit: moltes dones que han viscut situacions de violència no troben espais segurs, comunitaris i no institucionals on compartir els seus relats, ressignificar-los i

restituir la seva dignitat. La revictimització institucional —un dels eixos centrals analitzats en aquest treball— accentua encara més aquesta manca d'espais d'acollida i reconeixement.

El present TFG s'insereix en el punt d'unió entre el *Comitè* i *Traça*, tot establint, a partir del marc teòric, una proposta de col·laboració annexada al present treball que permet l'obertura d'espais col·lectius d'escolta i suport a les víctimes de violència de gènere, per ressignificar els seus relats i fer justícia a les seves experiències com a part d'un tot col·lectiu. La intenció és re-teixir vincles. Fer d'una petita part d'aquest món, un espai segur per a totes elles. On les seves experiències siguin importants.

2. Reconeixement i subjectivitat

2.1. La noció de subjecte

El fenomen de la revictimització de les víctimes de violència de gènere comporta la fixació del subjecte a la categoria de víctima. En aquest sentit, la revictimització no pot ser entesa únicament com una disfunció institucional, remet a una qüestió més profunda i primària: les condicions sota les quals un subjecte pot ser reconegut com a tal. Per aquest motiu, analitzar com la tradició filosòfica ha pensat el subjecte permet situar el problema i entendre la manera què els processos de revictimització travessen i fragmenten la identitat de les víctimes de violència de gènere.

Al llarg de la història del pensament occidental, la concepció de l'ésser ha anat canviant. En un primer moment, l'ontologia clàssica va iniciar una tradició basada en la idea de l'ÉSSER (en majúscules): un ésser u, estàtic, immòbil, complet i acabat[1]. Aquest primer estadi de l'ontologia es sosté sobre l'afirmació parmídea "el ser és i el no-ser no és" (DK 2, v. 3), que comporta una concepció dicotòmica de l'ésser en tant que sempre *present* en unes relacions jeràrquiques d'oposició: ser/no-ser, forma/matèria, raó/emoció, etc. La posterior idea platònica no deixa de ser la prolongació d'aquesta tradició en la representació d'una realitat eterna, immutable, tancada i perfecta en si; que únicament pot ser descoberta per un ésser de la mateixa naturalesa[2].

No serà, però, fins que Descartes escrigui "jo no soc, doncs, parlant amb precisió, sinó una cosa que pensa" (1985, 124) que s'instaurarà la categoria de subjecte tal com la coneixem. Amb l'aparició de la *res cogitans*, es desplaça el focus d'atenció de la concepció d'un ésser absolut, extern i immutable cap a un subjecte pensant i autoconscient que coneix i descobreix món. Tanmateix, Descartes es mantindrà en les mateixes estructures clàssiques: ara serà el subjecte qui és absolut, tancat, immutable i perfecte; però sempre en aïllament.

2.2. Ésser és ésser reconegut

A partir de Hegel es produeix un desplaçament necessari en aquest subjecte tancat en si i neix una noció fonamental per entendre i situar l'experiència de les víctimes de violència de gènere: la noció de reconeixement. A i B no són plenament en si, només són en la mesura en que B és en A i A és en B. És a dir, el subjecte A i el subjecte B no existeixen ailladament, sinó que perquè hi ha relació —perquè A reconeix a B i B reconeix a A— es constitueixen com a subjectes. En paraules de Hegel:

---

[1] Parménides escriu "és tot sencer, immòbil i completament acabat" DK 8, v. 5.
"U i continu" DK 8, v. 6.

[2] Plató no defineix de manera explícita als seus diàlegs el concepte d'idea. Però al llibre VI de La República trobem aproximacions metafòriques que reforcen aquesta concepció tancada, perfecta i immutable de la idea en tant que dimensió real de l'ésser.

> "Puedes, por tanto, decir que lo que proporciona la verdad, los objetos del conocimiento y la facultad de conocer al que conoce es la idea del bien, a la cual debes concebir como objeto del conocimiento, pero también como causa de la ciencia y de la verdad" (República, VI, 508e – 509a).

“el jo és el contingut de la relació i la relació mateixa; és ell mateix contra un altre i sobrepassa alhora aquest altre, que per a si mateix és també només ell mateix” (1971, 107), aquest moviment implica la caiguda del concepte, és a dir, la caiguda de la concepció binària pròpia de l’ontologia clàssica, que copsa el món pel seu caràcter mort i estàtic i l’atrapa en un fotograma. Hegel instaura una nova visió de l’ésser i per tant una nova dimensió ontològica: *l’ontologia relacional.*

A partir de Hegel, el reconeixement neix com a element possibilitador de la identitat d’un subjecte. És a dir, en termes hegelians, trobem diferents estadis de la consciència: la consciència immediata (una consciència que té com objecte el món), la consciència de si (una consciència que es té com objecte a ella en el món) i l’autoconsciència (una consciència que surt de si mateixa per tornar-hi). Aquest últim és l’estadi de la consciència on la noció de reconeixement juga un paper central: perquè una consciència esdevingui autoconsciència, cal que es trobi amb una altra consciència. “L'autoconsciència”, diu Hegel, “és la reflexió que des del ser del món sensible i percebut és essencialment el retorn des de *l’ésser altre*” (1971, 108). És a dir, el reconeixement d’un *ésser altre* és el que permet que el subjecte surti de si (deixar-de-ser) i torni a si mateix des d’aquest *altre* (venir-a-ser). L'autoconsciència en Hegel no és estàtica, és un *moviment* (deixar-de-ser i venir-a-ser): el moviment què la contraposició de consciències s’ha superat (Hegel 1971, 108). Una consciència no pot esdevenir autoconsciència si roman tancada en els marges de la seva pròpia identitat: és aquest el problema de la ontologia clàssica. Dit d’una altra manera: en tant que éssers humans, no podem desenvolupar una consciència plena si no ens trobem amb altres. *Ésser és sempre ésser reconegut.*

Aquest reconeixement en la filosofia hegeliana s’explica a partir de la dialèctica de l’amo i l’esclau. En el moment què dues consciències es troben, l’una suposa una amenaça per a l’altra i neix l’impuls de matar l’altre per mantenir la sobirania. Així, la lluita amo-esclau neix del desig per ser reconegut com a consciència per una altra consciència. I la mort, en aquesta lluita, implica la frustració del reconeixement.

A través de l’ontologia relacional inaugurada per Hegel trobem que el subjecte, per tal d’esdevenir subjecte, depèn del reconeixement. És a dir, que les condicions de socialització del reconeixement no són secundàries, sinó constitutives. Axel Honneth aterrarà aquesta idea al terreny social: tota lluita social és una lluita pel reconeixement. O, en les seves paraules: “la reproducció de la vida social es dona sota l’imperatiu d’un reconeixement recíproc” (1997, 114). Entenem, doncs, aquesta lluita pel reconeixement com la necessitat de construir i validar una identitat pròpia, el seu valor com a subjectes.

El punt de partida de Honneth és l’experiència del menyspreu (*missachtung*) en tots els nivells personals possibles: la no credibilitat, el maltractament, la invisibilització… Aquesta experiència personal porta als individus a lluitar pel reconeixement. Hi ha tres esferes del reconeixement en Honneth (1997, 116): el reconeixement afectiu o amor (té a veure amb les relacions íntimes), el reconeixement jurídic o dret (ésser reconegut com a subjecte de drets) i el reconeixement social o solidaritat (que la teva forma de vida sigui valorada socialment). En la primera esfera Honneth situa

l'autoconfiança, i la seva negació comporta la violència, l'abús i l'abandonament. En la segona es troba l'autorespecte; que en la seva negació es transforma en la manca de protecció i la privació de drets. Per últim, el reconeixement social comporta autoestima; tanmateix la seva negació implica menyspreu social i estigmatització. Aquestes tres formes de reconeixement són les condicions per a l'autorealització dels subjectes moderns, centrals per a la justícia social (Bratu i Lepold 2018, 2). Els subjectes inicien lluites pel reconeixement en el moment en què es troben amb l'experiència del menyspreu (*missachtung*) en alguna d'aquestes esferes.

En el cas del procés de revictimització en les víctimes de violència de gènere, trobem una manca de reconeixement que travessa les tres esferes descrites per Honneth. A escala jurídica, aquesta absència es manifesta en les dificultats estructurals per al reconeixement efectiu de les víctimes, així com en la persistència del fenomen de la revictimització, que també s'estén a l'esfera social. La negació del dret comporta, en paraules de Honneth, no tenir cap oportunitat per a la formació de la pròpia autoestima (1997, 147). Per tant, la manca de reconeixement afecta directament i personalment a l'autopercepció d'una persona.

1.3. La ferida ontològica

A través de la noció de reconeixement com a nucli de l'ontologia relacional, es pot observar que el reconeixement és una condició ontològica del subjecte i que la falta d'aquest element no implica una simple negació d'un dret jurídic o un valor social, sinó una alteració profunda en la possibilitat mateixa d'esdevenir subjecte. Les identitats no reconegudes esdevenen subjectivitats ferides. Aquest és el cas de la revictimització de les víctimes de violència de gènere: identitats fragmentades en la seva cerca pel reconeixement, mai del tot satisfeta.

Aquesta lesió en les condicions de possibilitat de relació personal amb una mateixa i amb els altres és una prova què no es tracta d'una experiència aïllada, de la negació de quelcom, sinó que es l'absència d'amor, de dret i de solidaritat —en suma, l'absència de reconeixement— el que travessa per sempre més la identitat d'un individu. La manera en què es reconeix a sí mateix, com es relaciona amb els altres, com experimenta i descodifica el món. Com escriu Cristina Fallaràs:

> Si la societat no t'empara, si no contempla ni tan sols l'agressió que has sofert, aquesta acaba desterrant-se al racó dels dolors inconfessables [...] i des d'aquí, des del seu amagatall, va emmetzinant les teves relacions, la teva sexualitat, la teva confiança en tu mateixa, la teva manera de guanyar-te el pa, la teva vida sencera (2024, 16).

Les dinàmiques de violència bloquegen i interrompen el procés de reconeixement vers les víctimes de violència de gènere, impedint que el subjecte s'afirmi a si mateix i esdevingui autoconsciència. En termes teòrics, això permet comprendre l'origen del fenomen de la revictimització: en la lluita pel

reconeixement, la revictimització és la mort constant de la víctima[3].

En la seva obra *Injustícia Epistèmica,* Miranda Fricker exposa com la manca de reconeixement implica una lesió en la condició de subjecte del coneixement i, per tant, en una capacitat essencial per a la dignitat humana (2017, 23). Fricker aborda la qüestió del reconeixement des de la condició epistèmica:

> Sostinc que exactament igual que es representa el subjecte moral com algú capaç de percebre el món amb una càrrega moral, així també en un intercanvi de testimoniatges l'oient virtuosa percep al seu interlocutor amb una càrrega epistèmica; li percep com algú creïble en major o menor grau (2017, 23).

Ser reconegut com a subjecte epistèmic implica necessàriament ser creïble, ser escoltat, ser vàlid. Les víctimes de violència de gènere depenen de la credibilitat que s'atorga al seu relat per ser reconegudes, perquè el seu dany pugui existir. La seva lluita pel reconeixement es dona a través del testimoniatge, de la paraula. Un testimoni és la identificació d'uns fets, d'una veritat. Soshana Felman descriu el procés de testimoni com el de "ser testimoni d'una crisi o un trauma" (Ahmed 2022, 32). Explicar allò que has viscut i t'ha ferit profundament és una altra forma de dany. Escriu Sara Ahmed que "donar testimoniatge del que et va passar i et va portar a denunciar, del que et va passar quan vas denunciar, és gairebé sempre donar testimoniatge d'una experiència traumàtica" (2022, 33). El que està en el cor del testimoniatge d'una experiència de violència de gènere és el trauma.

Malgrat el paper fonamental de la paraula en els testimonis de víctimes de violència de gènere, les víctimes són sovint enteses com a subjectivitats inicialment desproveïdes de credibilitat. La seva paraula, en el moment de ser pronunciada, és posada en dubte. No hi ha ningú que l'escolti. La falta de credibilitat, de reconeixement, a l'experiència de violència, és el que Fricker anomenaria *injustícia testimonial*: el prejudici pel qual se li atorga menys credibilitat a algú com a parlant a causa d'estereotips sobre la seva identitat —que, paradoxalment, acaba sent el detonador de la seva subjectivitat. Escriu Fricker que els que pateixen injustícia testimonial "pateixen un atac reiterat en una capacitat humana definitòria, en un atribut essencial de la condició humana" (2017, 105), ja que la injustícia testimonial pot implicar l'impediment què puguin convertir-se en qui són (Fricker 2017, 269). Ens convertim en qui som a través de com som percebuts i aquestes idees i prejudicis sobre la nostra pròpia identitat seran allò en què acabarem convertint-nos de forma íntima i profunda, fins i tot essencialment (Fricker 2017, 97). Reviure el trauma, sedimentar-lo, enquistar-lo, portar-lo per sempre més a la pell.

El nucli de la revictimització de les víctimes de violència de gènere és la manca de reconeixement. La revictimització no només prolonga el dany, sinó que el radicalitza en un nivell més profund: el de l'ésser. En el procés de revictimització les víctimes s'hi juguen la identitat. Les preguntes flagel·lants, aquest furgar endins, haver de mirar de cara el patiment, la identificació amb el trauma és el que acaba

[3] Recuperant la dialèctica de l'amo i l'esclau, la mort d'un dels dos implicava la negació del reconeixement. Les víctimes de violència de gènere, en el patiment de la revictimització, estan condemnades a no ser reconegudes pel sistema. La seva lluita pel reconeixement és una lluita perduda: moren abans de començar-la.

fixant la identitat de les víctimes de violència de gènere a nivell ontològic. La categoria de persona queda desplaçada en el relat de l'experiència de violència: la víctima ja no és persona, és ferida. Una ferida invisible.

3. De la vulnerabilitat a la interdependència

3.1. La construcció jurídica de la vulnerabilitat

Les relacions de reconeixement no es produeixen en el buit, sinó que són situades i estan mediades per categories socials i simbòliques que determinen no només com es constituiran els subjectes, sinó fins i tot quins arribaran a ser reconeguts com a tals. Per aquest motiu, el subjecte és sempre un subjecte *subjectat* a unes condicions de reconeixement i la ferida ontològica no és individual: és estructural.

Les crítiques a la noció de reconeixement han demostrat la necessitat de reflexió en l'adopció precipitada d'aquest concepte com quelcom normativament desitjable. Amy Allen destaca el paper de les estructures socials i com aquestes formen identitats *a través* del reconeixement (Bratu i Lepold 2018, 7). Kelly Oliver i Patchen Markell rebutgen el reconeixement com quelcom desitjable normativament, ja que implica l'establiment de relacions de poder i la fixació d'identitats (Bratu i Lepold 2018, 6). El reconeixement produeix jerarquies i necessàriament etiqueta a un *amo* i a un *esclau*: és a dir, a un subjecte sobirà, privilegiat, i a un objecte subordinat. Alhora, la crítica feminista ha ressaltat com la noció de reconeixement pot ser poc útil també descriptivament, tal com apunta McNay, en la mesura què "la idea del reconeixement obscureix el grau què la identitat i la subjectivitat estan penetrades per dinàmiques estructurals de poder" (McNay 2008, 9).

En definitiva,

> "Si assumim que l'economia de la credibilitat es regeix per relacions de reconeixement, llavors el fet que algunes persones siguin reconegudes com a coneixedores rellevants podria estar directament relacionat amb el fet que unes altres no ho siguin" (Bratu i Lepold 2018, 9)

Tal com apunta Fricker, "el poder identitari adopta sovint la forma netament estructural" (2017, 40). És a dir, la manera en què percebem la subjectivitat dels altres està travessada per estructures que van més enllà de la seva individualitat. La noció de reconeixement confirma i dona lloc a l'establiment de què Foucault anomenarà "relacions de poder", a partir de les quals es construeixen els subjectes, les identitats; i, alhora, on neix i es perpètua sistemàticament la ferida ontològica.

A *El subjecte i el poder*, Foucault presenta el poder com a noció clau en la formació d'identitats. Com ja havia anticipat a *Vigilar i castigar*, "les mesures punitives no són simplement mecanismes negatius que permeten reprimir, impedir, excloure, suprimir, sinó que estan lligades a tota una sèrie d'efectes positius i útils, als quals tenen per missió sostenir" (2003, 25). Tema que reprendrà posteriorment, amb l'objectiu de construir una *genealogia* sobre els diferents modes de subjectivació de l'ésser humà en la nostra cultura i el paper del poder en aquests mecanismes de subjecció (Foucault 1988, 3).

> Pero sí que existe [el alma], que tiene una realidad, que está producida permanentemente en torno, en la superficie y en el interior del cuerpo por el funcionamiento de un poder que se ejerce sobre aquellos a quienes se castiga, [...], sobre aquellos a quienes se vigila, se educa y corrige. [...] Esta alma real e incorpórea no es en absoluto sustancia; es el elemento en el que se articulan los efectos de determinado tipo de poder. (Foucault 2003, 29).

Des del segle XVI, situarà Foucault, es desenvolupa una nova forma de poder polític: l'Estat (1988, 8). A través del contracte social sembla quedar justificada aquesta visió *negativa* del poder en que individus ja formats pacten lliurement pel manteniment de l'ordre. Foucault, però, etiqueta aquesta idea contractualista com a *ficció fundacional*. El poder, la norma, no regula; produeix als subjectes que més tard afirma representar (Butler 2007, 47). El subjecte és efecte del poder: no existeix un subjecte previ a la llei; la llei el nomena, el categoritza… la llei el fixa. Tot amagant la noció de *subjecte anterior a la llei* a través de la seva naturalització, fet que acaba legitimant la regulació judicial dels subjectes (Butler 2007, 47). Escriu Foucault, "el poder de l'Estat[...] és una forma de poder individualitzadora i totalitzadora" (1988, 8) perquè construeix i fixa les identitats que necessiten ser reconegudes per ell i es veuen en l'obligació ontològica de fer-se lloc en categories prèviament generades, violentes, dicotòmiques i castradores. Aquest és l'origen de la ferida ontològica que amenaça a les víctimes de violència de gènere: el reconeixement estructural com a ficció fundacional.

El paradigma jurídic no pot ser entès únicament com un mecanisme neutral de regulació, sinó com una estructura de poder productiva que, tal com mostra Foucault, participa activament en la constitució dels subjectes. Com apunta Carol Smart, per entendre el fenomen de la revictimització i, per tant, la lògica del dret, hem de canviar la pregunta *com pot el dret trascendir el gènere?*, per la pregunta *com opera el gènere dins del dret i com opera el dret per a produir gènere?* (2000, 39). El dret no només sanciona conductes, sinó que produeix cossos i identitats a través de dispositius de càstig, control i normalització, generant cossos dòcils.

Dins d'aquest marc, l'ÉSSER és concebut i produït com una entitat tancada, autònoma i autosuficient. No obstant això, i com ja s'ha apuntat anteriorment, aquesta imatge del subjecte constitueix una ficció fundacional: el subjecte no preexisteix a la norma, sinó que n'és efecte. La seva aparent autonomia es construeix a partir de processos d'exclusió que delimiten què pot ser reconegut com a subjecte i què queda necessàriament fora. Així, l'establiment d'un subjecte tancat implica sempre un desplaçament constitutiu: tancar, delimitar, vol dir també deixar quelcom fora. Per tal de sostenir aquesta ficció d'autosuficiència, hi ha dimensions de l'ésser que necessàriament han de quedar fora de les fronteres de la seva subjectivitat.

D'aquesta manera, el sistema produeix simultàniament subjectes dotats d'una autonomia fictícia i subjectes que mai arribaran a ser reconeguts com a tals. No es tracta, doncs, d'un error puntual o d'una disfunció del sistema, sinó d'una conseqüència estructural del seu funcionament. Com apunta Smart, el dret és part del procés de fixació de gènere (2000, 68). Mitjançant criteris com les proves, la

coherència narrativa o la verificabilitat, el dret filtra i classifica experiències, determinant quines són intel·ligibles i, per tant, reconeixibles. Classificant-les en *justes* o *injustes*.

3.2. La revictimització institucional

En el present apartat es pretén construir un mapa més precís sobre el que entenem per revictimització en el context de les víctimes de violència de gènere dins del paradigma judicial. Per a reconstruir el fenomen i com opera, s'ha considerat necessari intercalar l'explicació teòrica amb veus de dones, amb els seus testimoniatges estrets de l'últim llibre de Cristina Fallarás, *No publiques mi nombre* (2024). En tant que la revictimització és un fenomen situat, que afecta una vida, on una identitat sencera és soscavada, mai podrà analitzar-se a través dels termes "objectius" i "neutrals" heretats del sistema. És necessari endinsar-se més, furgar en la ferida. Portar-ho aquí. Just aquí.

> Para hacer lo anterior, para teclear la agresión o agresiones sufridas, una mujer tiene antes que haberlo rescatado del lugar donde la memoria arrumba todo daño insoportable. El momento de recuperarlo, cuando la agresión de entonces empieza a sumar la cabeza, no resulta exactamente doloroso, no solo. Lo sé por experiencia propia. Resulta mucho peor, es de una bestialidad desconocida. Como si alguien o algo, o tu misma, te quitara una funda de golpe, de un tirón fuerte, y esa funda fuera tu propia piel y dejara el cuerpo en carne viva. Sí, es como desollar. Espasmo, grito, rechazo, ira, parálisis, culpa, miedo; es cada uno de estos sentimientos y todos a la vez. Es esa forma de palmotear alrededor y a tientas, en vano, para recuperar la funda que te protegía de ti misma y de tu memoria. Es la soledad en estado puro (Fallarás 2024, 11).

Reconeguda en una mateixa una ferida profunda, una ferida oberta, sagnant, la víctima de violència de gènere primer ha de comprendre que no és culpa seva: que aquesta pell l'han tocat abans, l'han esgarrapat amb força i l'han marcat per sempre. Des d'aquest moment, la víctima portarà amb si mateixa una cicatriu, en qualsevol part del cos —si no en tot el cos—, una cicatriu enorme, que encara pica. Però una cicatriu invisible, que només ella pot veure. "En la majoria dels relats de les dones maltractades en les entrevistes van descriure experiències de *violència invisible*" (Albertín Carbó et al. 2018, 80). Amb cada cop d'ull al propi cos, la víctima *recorda*. "A algunes els porta anys rescatar i mirar a la cara el que va succeir; a unes altres, dècades; moltes passaran tota la vida embullades aquí, a braços de la incommensurable estrella de gel" (Fallarás 2024, 12). En cada record, en cada cop d'ull enrere, la víctima reviu. Fins que un dia, amb el pes en les parpelles, decideix nomenar el que va viure, assenyalar-se la cicatriu i cridar, cridar, cridar amb força. Triar les paraules implica arrencar-les del lloc més tendre, del que fa més mal (Fallarás 2024, 12). I una vegada fet aquest crit al buit, la víctima alça la mirada i, esperant l'abraçada del món, el que obté és un llarg i profund silenci.

26-09-2023 02:58h

"Se hizo el silencio y jamás se reconoció su abuso"[4].

La revictimització és aquest silenci que queda després que una víctima demani ajuda i expliqui la seva història. De vegades, aquest silenci s'omple de soroll, quan tornen a ser qüestionades sobre el seu testimoniatge o per la part de responsabilitat que han ocupat *elles* en l'experiència de violència (Albertín Carbó et al. 2018, 74). En *A Feminist Law Meets an Androcentric Criminal Justice System: Gender-Based Violence in Spain*, Pilar Albertín, Jenny Cubells i altres autores mostren exemples de qüestions per part de jutges a les seves víctimes i els efectes recriminatoris que aquestes preguntes comporten (2018, 82):

> Jutge: Per què no va denunciar els cops la primera vegada?
> Víctima: Esperava que la relació millorés.
> J: Per què va sol·licitar l'ordre de protecció?
> V: El meu marit em va dir que em mataria i es quedaria amb el nen.
> J: És cert que va sol·licitar l'ordre de protecció molt després que *suposadament* la copegés?
> V: Sí.
> J: ...que en l'ocasió anterior, quan els policies anaven a fer complir l'ordre de protecció i acompanyar al seu espòs a casa seva per a recollir les seves pertinences i després anar-se'n, vostè va dir que no, que no havien de fer-la complir i va retirar els càrrecs.
> V: Sí.

Aquesta classe de preguntes increpants es perceben i, de fet, són, un intent per atribuir responsabilitat a la víctima en la situació de violència. Poden ser enteses com un acte de resistència per part del sistema a acceptar que aquesta classe de violència existeix i que existeix, de fet, dins d'ell; ocorrent en els seus passadissos blancs, freds i allargats.

30-09-2023 07:56

El señor policía me hizo preguntas como "¿seguro que no lo conocías y no lo querías?", "al ser lesbiana, ¿seguro que no le pusiste los cuernos a tu novia y por no querer admitirlo lo estás denunciando?, "¿por qué volviste sola a casa?", "¿por qué te emborrachaste?". Les preguntó a mis padres, a mi pareja y a mis amigos si creían que yo mentía. Me dijo que nunca había habido denuncias por violación en mi ciudad, Ponferrada, que todas habían sido falsas (mentira) y que como fuera falsa la mía me exponía a consecuencias gravísimas. Que si confesaba ya, no pasaba nada. Su obsesión era que yo admitiera que era mentira. Violencia clara de un señor que debía protegerme[5].

[4] Vegeu (Fallarás 2024, 253).
[5] Vegeu (Fallarás 2024, 78).

La victimització secundària ocorre als peus del sistema, en la cerca de la seva mirada i protecció moltes dones senten que han estat tractades amb indiferència pel sistema de justícia penal (Walklate 2007, 112). Per això, Ahmed descriu el procés de denúncia com l'acte de trobar una bretxa: "moltes vegades hi ha una bretxa entre el que se suposa que hauria de succeir segons el procediment i la política oficial, i el que efectivament succeeix. Per a denunciar cal parar l'atenció en aquesta bretxa" (2022, 63). En el procés de denúncia, de queixa, d'acudir a les portes de la institució i demanar ajuda, les víctimes descobreixen com funciona el sistema. "Aprenem sobre les institucions a partir del desgast d'anar contra elles" (Ahmed 2022, 63). En un dels testimoniatges recollits per Sara Ahmed a *¡Denuncia!*, una de les denunciants es definia a si mateixa i a la seva trajectòria de denúncia com un ocellet:

> Jo era com un ocellet que intentava esgarrapar alguna cosa sense aconseguir cap efecte. Era molt petit, petit, petit, i a portes tancades. [...] I potser té alguna cosa a veure amb estar en una institució i el mode en què estan construïdes: corredors llargs, portes amb panys, finestres amb cortines que cauen. És com si això li donés a tot una sensació de reclusió. No hi ha aire; és sufocant (2022, 82).

El procés de denúncia —que no sempre ha d'implicar la resolució d'una denúncia, ja que l'experiència d'una denúncia pot ser en si mateixa l'experiència de no arribar enlloc (Ahmed 2022, 193)— ens permet construir el que Ahmed denomina una *fenomenologia de la institució* (2022, 84) i, amb això, comprendre la n*o-performativitat* inherent en el sistema, la bretxa: els actes de parla institucionals que no fan efectiu això que nomenen (2022, 66).

En la institució es dona un silenci que només permet sentir el so del *tic-tac* del rellotge, però el temps està suspès. La sensació de transitar aquests passadissos, i amb això, viure en carn pròpia la victimització secundària, se sent com un desplaçament: "una denúncia es torna gairebé allò en què estàs, una zona, un espai, un medi ambient. [...] La denúncia mai t'abandona." (Ahmed 2022, 48). Denunciar vol dir habitar aquest dolor constantment, tractar de mantenir-te estable en ell, de no ensopegar-te. El treball de la denúncia és un treball que fem mentre intentem sostenir-nos (Ahmed 2022, 207). Mentre el sistema mateix t'exigeix mantenir-te alçada, respondre sense dubitació els seus interrogants: i, com un altre mode de mantenir el seu poder, genera i imposa la imatge del que hauria de ser una veritable víctima de violència de gènere. Sempre ancorant identitats, tractant de controlar la volubilitat en el subjecte, allò que escapa de les categories. El sistema judicial no pot comprendre res que s'escapi del seu control. Però el seu intent per controlar el testimoniatge de les víctimes només pot esdevenir en revictimització:

> Presentar una denúncia pot sentir-se com tornar-se un personatge en un relat aliè; el que et passa depèn de decisions que es prenen sense el teu coneixement i consentiment. És per això que fer una denúncia d'assetjament pot sentir-se moltes vegades com ser assetjada una altra vegada: sotmetre's, una altra vegada, a una voluntat aliena (Ahmed 2022, 88).

El sistema calla davant la violència de gènere; i allà on hauria de donar explicacions, el sistema tapa i normalitza. Albertín Carbó et al. (2018) reconeixen factors com la minimització i el rebuig dels actes de violència contra les dones en considerar-los normals o naturals com a part inherent del problema de la violència de gènere (2018, 74).

> 02-09-2023 02:50h
>
> Tengo muchas historias que contar, por desgracia. Muchas no hemos sido conscientes hasta que han pasado los años, porque nadie nos decía que pasaban esas cosas y que no estaban bien[6].

> 27-09-2023 13:25h
>
> Tenemos que dejar de normalizar los comportamientos abusivos, son demasiados[7].

La normalització de la violència per part del sistema judicial és el que produeix aquest silenci, i aquest silenci obre la ferida ontològica . El silenci institucional no és *conseqüència de*, ni un efecte aïllat, és una part estructural del seu enfocament (Ahmed 2022, 452): per a mantenir-se en peus, per a continuar legitimant el seu poder, el sistema ha de callar.

Delimitat pels seus valors fonamentals —l'objectivitat, la imparcialitat i la universalitat— basats en el coneixement empíric, moltes vegades el sistema *no pot* reconèixer certes formes de violència com a reals, tangibles, perquè això suposaria la caiguda mateixa dels valors que el sustenten (Albertín Carbó et al. 2018, 81):

> Jutgessa: Treballem amb proves, amb elements provats: informes mèdics, informació veraç... per a aplicar la llei.

"Encara que algunes dones van descriure violència psicològica, aquesta va ser pràcticament invisible en els tribunals perquè, com ho exigeix el sistema jurídic-penal, faltaven proves o fets empírics i demostrables que demostressin amb claredat la violència" (Albertín Carbó et al. 2018, 80). Així, el sistema, malgrat abanderar la justícia, deixa fora una infinitat d'experiències que mai seran reconegudes com el que realment van ser: *injustes*.

> 30-08-2023 07:25h
>
> Llevo toda la vida sufriendo abusos que no son denunciables[8].

La desconnexió entre el que se suposa que hauria d'ocórrer i el que realment ocorre és *cruel* (Ahmed 2022, 109) i marca per sempre l'experiència vital de les víctimes i com habiten el món:

[6] Vegeu (Fallarás 2024, 225).
[7] Vegeu (Fallarás 2024, 257).
[8] Vegeu (Fallarás 2024, 328).

> La dificultat per a arribar a una denúncia esdevé una dificultat que una té amb el món; tot es torna qüestionable; et sents qüestionable; la teva intuïció ja no és una guia, ja no et dona instruccions clares sobre què fer, on anar. No pots confiar en res, en ningú, ni en altres persones, ni en tu mateixa. (Ahmed 2022, 193)

Moltes vegades, el procés de denúncia es desdibuixa, es fragmenta. Se sent com aquesta imatge:

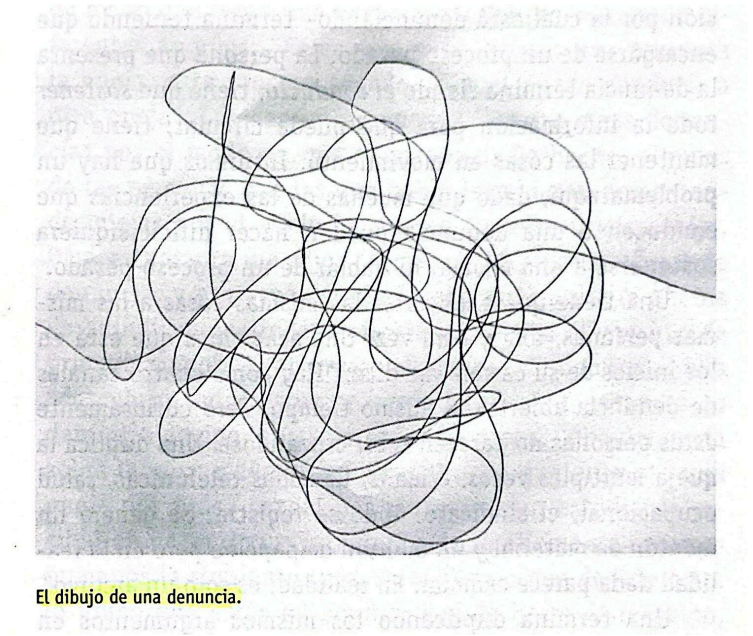

Imatge *el dibujo de una denuncia* de Sara Ahmed (2022, 75).

Denunciar se sent com caminar fent tombs per passadissos amb portes i espiells que mesuren cada moviment que fas, que l'avaluen, el classifiquen, el jutgen. Però com ja escrivia Foucault, "el jutge dels nostres dies [...] fa una cosa molt diferent que *jutjar*" (2003, 22). El jutge teixeix un vestit a mida del sistema i obliga la víctima de violència de gènere a fer-se lloc en ell i encaixar per a poder ser reconeguda, perquè la seva experiència tingui temps i espai, perquè es faci justícia. Però la víctima mai rep aquesta justícia. Per aquest motiu, les víctimes fan tombs, voltes sense sentit sobre si mateixes, i "la falta de claredat del procés esdevé el món que una habita" (Ahmed 2022, 88). La víctima ha de transitar per emocions complexes, per la profunda incomprensió del que li va succeir i el posterior silenci al voltant de la seva vivència. Moltes vegades, les persones que travessen experiències de violència de gènere no saben ni tan sols que estan travessant experiències de violència de gènere.

> 28-08-2023 07:19h
>
> Ahora con sesenta y cuatro años sé que era abuso[9].

[9] Vegeu (Fallarás 2024, 277).

Només el fet de reconèixer-se ferida ja és en si mateix un gran salt, un salt enorme. I un gran sacrifici. Saber-se ferida, reconèixer un mal, implica assumir una experiència. Moltes persones no estan preparades per a assumir la violència que roman als seus cossos. Donar testimoniatge d'una experiència de violència de gènere és sempre parlar d'un cos ferit: "Com ens mantenim senceres per a compartir una experiència quan es tracta de l'experiència de trencar-se?" (Ahmed 2022, 36).

> 01-09-2023 11:35h
>
> No me doy cuenta de lo sufrido hasta que no me he puesto a escribirlo. Ganas de llorar[10].

En parlar, la víctima primer ha de reconèixer-se com a víctima, i després ha d'eliminar la culpa. Ha d'abraçar el cos que li és incòmode i pesat, reconèixer-se vulnerable i perdonar-se. Sobretot, sobre qualsevol cosa: perdonar-se. Tanmateix, algunes víctimes de violència de gènere, no arriben a perdonar-se mai.

> 02-09-2023 21:49h
>
> Pero lo que ese día pasó no lo olvidaré nunca. Ojalá yo consiga perdonarme, con eso ya sería otra persona[11].

Fins que el procés *acaba* —encara que moltes vegades, si no cada vegada, el procés no acaba mai. En la majoria dels casos, el final, el lloc on acaben moltes de les denúncies, és l'arxiu. "Quan una denúncia és arxivada o encarpetada, o enterrada, la persona que denúncia pot sentir-se arxivada, encarpetada o enterrada" (Ahmed 2022, 79). Ahmed reivindica que aquest no pot ser el destí d'una denúncia, que hem de recordar que una denúncia és un registre del que li passa a una persona. Que "no reconèixer a la persona que denúncia és no reconèixer la seva denúncia" (2022, 158) i en el present treball es pretén posar de manifest també el gir dialèctic d'aquesta afirmació: que no reconèixer la denúncia de la víctima de violència de gènere és no reconèixer a la persona que denuncia. I no reconèixer a la persona és arrabassar-li la vida.

> 28-09-2023 08:45h
>
> A mi me destrozaron la vida. No sé cómo voy a afrontar ahora esto. Solo quiero decir que gracias a esto lo he sacado y lo he reconocido por primera vez en mi vida[12].

La revictimització de les víctimes de violència de gènere és, en definitiva, un punyal amb empunyadura de seda, que t'assenyala i amenaça, mentre al rerefons només se sent el silenci, i el pesat *tic tac* del rellotge institucional. És atrapar la identitat d'una persona, obligar-la a aturar la seva vida i a recordar una vegada i una altra el mal que li van fer, sense mai tendir-li una mà, sense mai fer-li una

[10] Vegeu (Fallarás 2024, 236).
[11] Vegeu (Fallarás 2024, 45).
[12] Vegeu (Fallarás 2024, 91).

abraçada. “L'escalada de violència contra els qui es queixen de la violència és el mode en què la violència es queda” (Ahmed 2022, 238). El sistema necessita produir exclusió per sostenir la seva lògica. La revictimització és el mode en què el sistema pot continuar quedant impune i mantenir el seu poder. Però,

> 29-08-2023 00:40h
>
> Por favor, que esto deje de ser así[13].

3.3. Cap a la interdependència

Hem vist com el fenomen de la revictimització en víctimes violència de gènere és una cosa inherent al paradigma judicial en la seva completa incapacitat d'acollir les experiències de les víctimes. El paradigma judicial en si mateix fa il·legibles els cossos que han sofert violència de gènere i això dificulta la comprensió d'aquest fenomen, ja que la situació de violència es redueix a una dinàmica d'estímul-resposta en la qual s'ignora el procés i la naturalesa sociohistòrica del fenomen (Albertín Carbó et al. 2018, 82).

A més, segons Gilligan (1985), els valors abans esmentats com a fonamentals dins del sistema judicial —la imparcialitat, l'objectivitat i la universalitat— són essencialment masculins i constitueixen una ètica de la legalitat, en contraposició a una ètica de la cura, que posaria el seu focus en les condicions sociohistòriques, en la dimensió situada de les persones i les seves vivències (Albertín Carbó et al. 2018, 82). Trobem exemples de com opera aquesta ètica de la legalitat en el seu criteri al moment d'acollir els testimoniatges de violència de gènere. “Les emocions es neutralitzen i ignoren en el tribunal, ja que el procés legal cerca l'objectivitat i la neutralitat, i les emocions es consideren esbiaixades” (Albertín Carbó et al. 2018, 87).

> Jutgessa: No podem deixar-nos portar per les emocions ni per l'empatia cap a la possible víctima (Albertín Carbó et al. 2018, 88).

No obstant això, i com pot comprendre's per la dimensió tan personal que abasta l'experiència de violència de gènere, les emocions són crucials perquè les víctimes aconsegueixin identificar-se com a víctimes, identificar la ferida que se'ls ha obert a dins. També són crucials per a comprendre, des de fora, els casos de violència invisible o fins i tot l'impacte que ha tingut l'experiència de violència en la víctima per a mesurar així les necessitats que el sistema ha de cobrir. Deixar fora les emocions és ignorar una part crucial de l'experiència, la part que crida i demana ajuda. L'empatia és justament el motor, quelcom que al sistema li manca, per a poder, efectivament, comprendre allò que no pateix ni patirà en la seva condició patriarcal.

El sistema judicial, tal com està constituït, sembla oblidar que aquelles que s’asseuen al tribunal són persones. Primer i sobretot, persones. Persones que pateixen, les vides de les quals han estat

[13] Vegeu (Fallarás 2024, 35)

fragmentades, suspeses, i esperen desesperançades tornar-les a reprendre. Això, la incapacitat de veure més enllà del rostre femení, és el resultat, segons Gilligan (1985) d'un ideal androcèntric de justícia.

> "Dona maltractada: Em vaig sentir incompresa pel meu propi advocat, pel fiscal... Semblava com si jo hagués estat la maltractadora. Em van parlar en un to i una forma com si no em creguessin... Tot va ser molt impersonal i fred…" (Albertín Carbó et al. 2018, 88)

Assumir que el sistema judicial pot esdevenir, ell mateix, un espai de producció de violència implica qüestionar profundament la seva pretensió de neutralitat i universalitat. Però és precisament en aquest reconeixement on s'obre la possibilitat crítica: entendre que negar una experiència no és només negar un relat, sinó també negar les condicions mateixes d'existència del subjecte que la formula. "La denúncia ens ensenya que perquè algunes persones siguin incloses és necessari esfondrar una estructura existent o modificar una sèrie d'acords existents" (Ahmed 2022, 243).

D'aquesta manera, el pas necessari que busca reivindicar-se en el present treball és justament l'aposta per un canvi de paradigma. L'error en el qual cau el paradigma judicial, el seu error més fonamental i primari, és en el seu concepte d'ésser. Tal com apunta Kelly Oliver: les teories de reconeixement estan poblades de subjectes que lluiten per negar la seva dependència de la resta (Bratu i Lepold 2018, 6). La idea de subjecte en el paradigma judicial és, recordem, una ficció: un subjecte tancat, aïllat i independent. Dins d'aquesta ficció mai podrà ser reconeguda la dimensió del dany en les víctimes de violència de gènere perquè la ficció mateixa nega la sola possibilitat d'aquest dany. Queda desplaçada als marges del subjecte sense mai poder constituir-lo. Una petita fractura implicaria la crisi del subjecte en el paradigma judicial, una crisi que el sistema no pot permetre's. Mentre això sigui així, mentre el sistema continuï negant la interdependència —i renunciï a aquest subjecte aïllat i solitari— aquestes experiències mai seran sentides. No és possible reparar el mal si no es reconeix la interdependència que ho fa possible.

El pas cap a un veritable reconeixement passa necessàriament per reconèixer un nou mode d'entendre al subjecte: comprendre a l'ésser com un ésser obert, dinàmic, emocional, i comprendre'l vulnerable. I, per tant, una nova manera de tractar-lo: en lloc de fer-ho des de la legalitat, fer-ho des de la cura. Canviar l'ontologia judicial permetria fer el pas d'una lògica individualista que reforça l'aïllament de les víctimes cap a una resposta institucional basada en la cura, l'escolta i el reconeixement.

4. Justícia, dany i reparació

4.1. La noció de justícia

El paradigma judicial contemporani se sosté sobre una noció fonamental: la idea de *justícia*. L'objectiu del present apartat és rastrejar els fonaments filosòfics del paradigma judicial, establir un diagnòstic teòric, per tal de mostrar la relació existent entre ontologia i política: com cada paradigma de justícia produeix una determinada manera d'entendre el subjecte i, alhora, com cada concepció del subjecte delimita allò que podrà ser reconegut com a just. A partir d'aquest recorregut, es pretenen identificar les fissures del paradigma judicial modern i obrir la possibilitat d'una nova concepció de justícia capaç d'acollir la vulnerabilitat, la interdependència i la reparació en les víctimes de violència de gènere.

Per a reconstruir una genealogia crítica del paradigma judicial modern és necessari tornar als fonaments clàssics. En la tradició filosòfica clàssica, la justícia ocupa el nucli de la vida comunitària. En el llibre V de *l'Ètica a Nicòmac*, Aristòtil defineix la justícia com "la disposició en virtut de la qual els homes practiquen allò just, obren justament i volen allò just" (V, 1129a), identificant allò just amb "allò legal i equitatiu" (V, 1130b). La justícia regula les relacions dins de la *polis* i té com a finalitat preservar l'equilibri i l'ordre comú, de manera que el subjecte aristotèlic és, inherentment, un subjecte polític constituït *en* comunitat.

Inicialment, Aristòtil distingeix dues formes principals de justícia: la distributiva i la correctiva. La justícia distributiva regula el repartiment de béns, honors i càrregues dins de la comunitat segons criteris de proporcionalitat i equitat (V, 1131b). La justícia correctiva, en canvi, intervé quan s'ha produït un mal o una desigualtat entre individus i cerca restaurar l'equilibri perdut. "La justícia correctiva serà el terme mitjà entre la pèrdua i el guany" (V, 1132a). Aquest model constitueix un antecedent fonamental de les posteriors concepcions jurídiques i penals de justícia.

Tanmateix, en ambdós casos, la justícia aristotèlica pressuposa l'existència d'un ordre comú previ que pot ser restituït. "La llei", escriu Aristòtil, "només mira el tipus del mal i tracta com a iguals a qui comet la injustícia i al que la pateix" (V, 1132a). Per això, el jutge apareix com a figura mediadora encarregada de restaurar l'equilibri social: "Anar al jutge és anar a la justícia" (V, 1132a). El mal no s'entén tant com una experiència subjectiva individual, sinó com una ruptura de l'ordre de la comunitat.

Amb la modernitat es produeix un desplaçament fonamental. Enfront de la concepció clàssica del subjecte com a membre constitutiu de la comunitat política, el contractualisme pensarà a l'individu com a autònom, racional i previ a qualsevol vincle social. Rousseau formula aquesta idea en definir el contracte social com una associació mitjançant la qual cada individu "no obeeixi sinó a si mateix i quedi tan lliure com abans" (Rousseau 2020, 45). El fonament de la vida política deixa així de situar-se en l'ordre natural de la polis i passa a localitzar-se en la voluntat d'individus lliures que acorden associar-se. "Cadascun de nosaltres", escriu Rousseau, "posa en comú la seva persona i tot el

seu poder sota la suprema adreça de la voluntat general, i nosaltres rebem a cada membre com a part indivisible del tot" (2020, 46), generant un cos moral col·lectiu.

Aquesta transformació culmina en la teoria de la justícia de John Rawls, un dels pilars del paradigma jurídic contemporani. Segons Rawls, els contractualistes "no van aconseguir construir una concepció moral practicable" (2012, 9) en la mesura que van subordinar el benestar d'alguns individus al benefici col·lectiu. Rousseau descriu la necessitat què "la justícia i la utilitat no es trobin separades" (Rousseau 2020, 35), però Rawls nega que "la pèrdua de llibertat per a alguns es torni justa pel fet que un major bé sigui compartit per uns altres" (2012, 17). D'aquesta manera, el seu objectiu consisteix en "generalitzar i portar la teoria tradicional del contracte social […] a un nivell més elevat d'abstracció" (2012, 9). La teoria rawlsiana es construeix sobre ideals com la neutralitat, la imparcialitat i l'autonomia racional del subjecte; ideals que predominen en el paradigma judicial contemporani. En la mesura què "la justícia és la primera virtut de les institucions socials" (Rawls 2012, 17), el dret i les institucions han d'operar deixant de costat les particularitats concretes per a garantir procediments universals i abstractes.

Reconstruït aquest recorregut per la noció de justícia, poden identificar-se les bases filosòfiques del paradigma judicial contemporani: una concepció de la justícia fundada en la neutralitat, la universalitat i l'abstracció del subjecte. Des d'Aristòtil fins a Rawls, el problema de la justícia ha estat pensat principalment com una qüestió d'equilibri, distribució i regulació racional de l'ordre social.

No obstant això, aquest model pressuposa sempre un subjecte autònom, coherent i capaç de comparèixer davant la llei en condicions d'igualtat formal. I, de forma encara més precipitada, el paradigma judicial contemporani pressuposa un sistema neutral, un sistema igual, un sistema que no arrossega una càrrega històrica. En essència, aquestes concepcions de justícia tendeixen a pressuposar la neutralitat del sistema jurídic i a invisibilitzar les relacions històriques de poder que el travessen. Crítiques feministes a partir del segle XX, com Virgínia Held o Carol Smart, demostraran que al llarg de la història del pensament, l'ésser humà ha estat pensat com a home i l'esfera pública, el nucli social d'allò humà, moral i col·lectiu, era essencialment masculí. La concepció grega de la polis ha il·lustrat aquesta visió, que després ha quedat reforçada en les teories del contracte social (Held 2006, 23). D'aquesta manera, s'evidencia un tret clau del paradigma judicial contemporani que Smart (2000) ja va posar de manifest: que el dret no opera sobre subjectes abstractes i universals, sinó dins d'un ordre social profundament marcat per estructures patriarcals.

Des d'aquesta perspectiva, la revictimització institucional no apareix com una disfunció excepcional del sistema judicial, sinó, tal com s'havia advertit anteriorment —i com es pretén emfatitzar en aquest treball— com una conseqüència estructural d'un paradigma construït sobre una aparent neutralitat abstracta del subjecte.

Diverses autores feministes han mostrat com aquesta abstracció institucional de la noció de justícia invisibilitza les experiències concretes de violència i perpetua formes de descrèdit cap a les víctimes, com és el cas de la violència de gènere. A *A Feminist Law Meets an Androcentric Criminal Justice*

System: Gender-Based Violence in Spain (2018), Albertín Carbó et al. conclouen que "la Llei orgànica 1/2004 pot haver estat creada des d'una perspectiva de gènere, però la seva aplicació es basa en un sistema androcèntric i heteropatriarcal. Un sistema que genera resistència a la implementació de la llei" (2018, 91).

S'evidencien aquestes resistències del sistema de justícia espanyol en els següents punts a reformar, segons apunta l'estudi (2018, 90):

1. **El sistema de justícia penal no presta suficient atenció a l'experiència de les dones**. En la seva incapacitat per comprendre el mal com quelcom que afecta la subjectivitat d'una persona, ignora la qüestió primària: si una dona presenta una denúncia, existeix, com a mínim, una experiència subjectiva de malestar que hauria d'investigar-se.
2. **L'aplicació de la Llei orgànica 1/2004 ha judicialitzat excessivament el tracte a les dones en el sistema.** Com apunten Albertín et al. "aquesta judicialització excessiva limita l'autonomia i el control que les dones tenen sobre les seves pròpies vides i soscava la seva capacitat de decisió" (2018, 90).
3. **Es necessiten recursos per a visibilitzar les experiències de violència de gènere.** Protocols que no sols recopilin llistes de fets objectius, sinó també la història de la violència, com una manera de veure-la com un procés o el caràcter afectiu de les experiències per retornar a una recuperació de les emocions que permetin comprendre les conseqüències reals del fenomen i donin sentit i rellevància al testimoniatge de la víctima.

En definitiva, encara que el paradigma jurídic contemporani tingui la intenció i projecti la ficció de garantir drets, distribuir béns o establir procediments imparcials, presenta profundes dificultats autocrítiques per assumir les pròpies pràctiques violentes i acollir experiències de patiment que quedin fora de la lògica abstracta de la norma —una norma restrictiva i desigual. Queda oberta la pregunta: *Què se'n pot fer d'un sistema de justícia inherenment injust? Com garantim la protecció i cura de les víctimes de violència de gènere a través de procediments patriarcals, freds i judicialitzats?*

4.2. La reparació com a noció central

Com s'ha demostrat anteriorment, la tradició jurídica occidental ha pensat històricament la justícia des del paradigma del càstig. Tant les concepcions retributives com les restitutives entenen el dany principalment com una alteració de l'ordre que ha de ser corregida, compensada o sancionada. Aquest enfocament pressuposa l'existència d'un ordre inicial estable, neutral i just que és desestabilitzat per accions puntuals comeses per individus concrets. D'aquesta manera, el càstig apareix com el mecanisme capaç de restablir l'equilibri perdut i retornar la comunitat al seu estat anterior. Com ja apuntava Aristòtil: "La llei només mira el tipus del mal" (V, 1132a).

No obstant això, ha quedat evidenciat que aquest ordre inicial no és necessàriament neutral ni igualitari, especialment en termes de gènere. El sistema judicial opera dins d'un marc històric i

simbòlic travessat per relacions de poder que també condicionen la manera en què es reconeixen, interpreten i jutgen les experiències de violència. No podem ignorar que la violència de gènere és una forma de violència estructural inscrita en un sistema que sovint la reprodueix.

Per aquest motiu, en el cas de les víctimes de violència de gènere, la lògica punitiva resulta insuficient. Mentre la justícia opera en termes de transgressió de normes abstractes, les víctimes pateixen danys situats: al seu cos, les seves relacions, les seves vides… La justícia no comprèn que el dany de les víctimes de violència de gènere es tracta d'un dany identitari, que toca cada part de la seva identitat i que, per tant, una resposta punitiva mai podria reparar-lo.

El càstig pot sancionar una conducta, però no necessàriament reparar el dany ni reconstruir les condicions de reconeixement, confiança i seguretat que la violència ha destruït. La qüestió de la justícia ja no pot reduir-se només a castigar, perquè el càstig, sense cura vers les víctimes, és doble càstig per a elles. Cal fer un salt, sí, però un salt *cap a on*?

A *La moral y la teoria. Psicología del desarrollo femenino* (1985), Carol Gilligan afirma que la forma en què la gent parla de les seves vides, el llenguatge que utilitzen, revela el món que veuen i en el qual actuen (1985, 14-15). La idea central de la seva obra recau en el fet d'haver identificat en el debat sobre les qüestions morals una distinció entre dues veus que no és concebuda en la tradició filosòfica. Dos modes de descriure la relació entre l'altre i el jo: la masculina i la femenina (1985, 13). La masculina, en la mesura en què ha estat el fonament de la moralitat històricament, es correspon amb una ètica de la justícia o del dret; mentre que la femenina, relegada a un segon pla, a l'àmbit privat, es correspon amb una ètica de la cura. Per a comprendre què falta en el paradigma judicial, necessitem comprendre aquesta distinció de veus, que permet donar compte, no sols de la falta, sinó de l'obertura: de la possibilitat de transformació del sistema.

> La forma en què la cura de persones concretes ha de conciliar-se amb les exigències de la justícia universal és una qüestió que requereix atenció (Held 2006, 10).

Held estableix una distinció entre les teories morals deontològiques i conseqüencialistes—com ara la teoria moral kantiana i l'utilitarisme, esmentades en l'anterior apartat—, que centren la seva atenció en les decisions racionals d'individus independents i autònoms; i l'ètica de la cura, que concep a les persones com profundament afectades i involucrades en les relacions amb els altres, interdependents i vulnerables (Held 2006, 46).

Per a una major precisió, l'ètica de la justícia es fonamenta sobre els valors propis del paradigma judicial contemporani: l'equitat, la igualtat, els drets individuals, els principis abstractes i la seva aplicació coherent a la norma. Mentrestant, l'ètica de la cura se centra en l'atenció, la confiança, la capacitat de resposta a les necessitats de cada individu i al cultiu de relacions afectuoses. Tal com s'esmentava l'inici del present apartat, en les pràctiques de justícia es protegeixen els drets individuals, s'arriba a judicis imparcials, es mereixen els càstigs i es busca la igualtat de tracte; mentre que en les

pràctiques pròpies de l'ètica de la cura es conreen les relacions, es responen les necessitats i es demostra sensibilitat (Held 2006, 15).

L'ètica de la cura constitueix aquesta esquerda que s'obre en el paradigma dominant i el sacseja. La *veu diferent* de la que Gilligan escrivia:

> L'imperatiu moral que sorgeix repetides vegades en entrevistes amb dones és un manament d'atenció i cura, una responsabilitat de discernir i alleujar les dificultats autèntiques i recognoscibles d'aquest món (1985, 165).

Les nenes i dones, diu Gilligan, interpreten, reflexionen i parlen sobre els problemes morals des d'un èmfasi diferent al que correspon a la mirada masculina: no tendeixen a basar-se en regles abstractes, tenen més en compte el context i les relacions reals entre les persones (1985, 27). No obstant això, l'experiència femenina de la moralitat ha estat relegada a una posició inferior, pròpia d'edats més primerenques, que ha d'abandonar-se en la mesura en què l'individu avança cap a la maduresa (Gilligan 1985, 120) i la masculinitat ha formulat, modelat i respost per si mateixa la pregunta sobre la justícia. Tanmateix, escriu Gilligan:

> El fet que la dona no càpiga en els models existents del desenvolupament humà pot assenyalar un problema en la representació, una limitació en el concepte de la condició humana, una omissió d'unes certes veritats sobre la vida (1985, 14).

Hi ha una resistència natural en els cossos de les dones vers els ideals propis de l'ètica de justícia. Allà on la moral tradicional ha vist individus autònoms i independents, les dones històricament hem vist vulnerabilitats desemparades, sensibles i necessitades d'escalf humà; i ens hem sentit tan responsables d'elles al llarg de la història de la humanitat com de nosaltres mateixes. "El concepte dels drets", escriu Gilligan, "està en tensió amb una ètica de la cura i l'amor" (1985, 222).

No obstant això, existeixen modes de conciliar totes dues fronteres: de passar de la paralitzadora ordre de no danyar als altres, com diu Gilligan, a actuar responsablement cap a un mateix i en la nostra connexió amb els altres.

> Una consciència de la dinàmica de les relacions humanes es torna central llavors per a l'enteniment moral, unint el cor i els ulls en una ètica que vincula l'activitat del pensament amb l'activitat de la cura i l'atenció (Gilligan 1985, 243).

Només des d'una ètica de la cura pot acollir-se el patiment de les víctimes de violència de gènere, ara sí, entès en un context relacional, afectiu i personal; i reparar-se efectivament el seu mal. Des de la cura, cada víctima és, primerament, una persona vulnerable profundament travessada per una experiència que toca i rearticula cada petita part del seu ésser. Precisament perquè l'ètica de la cura ja contempla per si mateixa la innegable relació entre la qüestió moral i l'ontològica, només des d'una perspectiva de la cura podem entendre també les conseqüències reals d'una experiència de violència de gènere sense l'amenaça constant de la revictimització.

El més significatiu de l'ètica de la cura és que es fonamenta en una experiència comuna a totes, així com expressa Virgínia Held, en la mesura en què tot ésser humà conscient ha rebut cures durant la seva infància i pot apreciar i mirar amb tendresa el valor i l'esforç de tots aquells que el van acompanyar i van modelar, que li van permetre viure i progressar (2006, 21). Ens formem com a persones gràcies, essencialment, a què hagin tingut cura amb nosaltres. Així com la cura ens va donar la vida, només des de la cura podem reparar-nos. Només la cura pot retornar-nos-la.

4.3. Cap a una justícia reparativa

Me ayuda mucho hablar contigo. Me recuerda que no estoy sola[14].

El fenomen de la revictimització de les victimes de violència de gènere reclama, doncs, el pas necessari cap a una justícia reparativa on les experiències particulars, situades, puguin ser efectivament escoltades i on el dany pugui ser reconegut i reparat *des de* —i exclusivament— la identitat de la persona. Si el dany és relacional i simbòlic, la reparació també ha de ser-ho.

Si les institucions s'han caracteritzat per la instauració d'un flagrant silenci, la possibilitat d'obrir una esquerda en el sistema es troba, justament, en l'escolta. "Escoltar la queixa", escriu Sara Ahmed, "pot ser escoltar aquest silenci: el que no es diu, el que no es fa, el que no es resol" (2022, 19). En la queixa trobem la denúncia, la negació de continuar acceptant la injustícia, la potència transformadora. La queixa és sempre un acte polític. El crit desesperat d'una dona cansada és política. Les llàgrimes silencioses de la dona que no entén *on* li fa mal, i *per què*, és política. L'escolta és un acte polític. "Esdevenir una oïda feminista és donar a les denúncies un lloc on anar" (Ahmed 2022, 24), és donar la possibilitat de *nomenar*.

Com explica Nera Barjola, a l'epíleg de *No publiques mi nombre*, "nomenar té una importància decisiva en la història del moviment feminista" (2024, 340). Les dones hem partit del silenci i la nostra epistemologia feminista ha consistit al llarg de la història en trencar-ho, esgarrapar-lo, fisurar-lo. El silenci no és *només* silenci: "trencar-lo ens ordena i allà on abans hi havia confusió, sorgeix la vibració: un so que es propaga imparable i *ens comunica*" (Barjola 2024, 340). L'acte d'explicar-nos, relatar-nos, és un acte feminista: l'acte de nomenar el que *sí* que existeix.

Al llarg de la història del feminisme, la creació d'espais d'autoconsciència van ser fonamentals per a identificar i denunciar les violències sexuals que llavors havien estat travessades pel silenci i l'assentiment col·lectiu (Barjola 2024, 341). Agrupant-nos hem après a dir quines parts del cos ens feien mal: del nostre i del de totes. La violència de gènere és un dolor punxant en un cos col·lectiu. Allà on li fa mal a una de nosaltres, allà ens fa mal a totes. Unir-nos ha servit per a adonar-nos-en.

[14] Vegeu (Ahmed 2022, 456).

> En termes generals és difícil que un nus es desfaci per si sol: com més s'estira qualsevol dels seus extrems, més s'estreny. [...] Aquest silenci, que és nus, necessita del col·lectiu per a transformar la seva violència en vida (Barjola 2024, 339).

"El personal és polític" ha significat justament acceptar aquest dolor com un dolor col·lectiu, i, per tant, un dolor que només pot ser sanat col·lectivament: escoltant i acollint amb el cos. Dir que el personal és polític és una manera de trencar el silenci institucional, una forma de resistència política. *Potser* allò que ens passa, ens passa a totes al mateix temps; *potser* això és un problema, *no?*

Però així mateix, dir que el personal és polític és una forma de cura a cada petita experiència que ha fet patir a una dona en aquest món, dir-li, amb molta tendresa "no estàs sola, això ens ha passat a totes".

Recollides de testimoniatges anònims com el conegut #MeToo, el #Cuéntalo o el #SeAcabó han permès obrir nous espais de conscienciació: revisitar les pràctiques que les nostres avantpassades van fer seves per a continuar lluitant contra el silenci institucional i sistèmic. "Els testimoniatges" escriu Barjola, "ens revelen la estructuralitat de la violència sexual i masclista, posant en valor les experiències individuals i apropant-nos a una realitat i a un context social" (2024, 346). Un moviment que permet a les víctimes generar un *saber sobre les violències sexuals*, en paraules de Barjola (2024, 350), que permet comprendre el malestar, situar-lo, nomenar-lo i *reparar-lo.*

"Treure del cos la violència no és un procés senzill" (Barjola 2024, 353), per això cal transitar-lo en companyia. Si la ferida és col·lectiva, la reparació també ha de ser-ho.

Sara Ahmed parla a *¡Denuncia!* sobre els col·lectius de denúncia:

> El que ens vam donar les unes a les altres, en unir-nos, va ser un espai per a validar que el que no se sentia bé no estava bé. Vam crear un espai per a escoltar-nos les unes a les altres i afirmar el que va significar per a cadascuna. El nostre treball juntes va consistir a parlar sobre aquest acord col·lectiu i insistir en el fet que les persones que no volien escoltar-nos, les que no volien veure això ni reconèixer-ho, ho veiessin" (2022, 453).

Unir-nos entre dones, donar cabuda a la nostra vulnerabilitat, fa possible el reconeixement mutu. Un reconeixement igual, curós i tendre: un veure'ns per dins i acollir-nos. El reconeixement que emergeix en els col·lectius de denúncia és el que possibilita la reconstrucció de la identitat fragmentada de les víctimes de violència de gènere, oblidades pel sistema, però abraçades per les seves germanes.

La suma dels nostres relats de violència de gènere és una denúncia, sí, però també és un refugi; un lloc on col·locar aquest dolor, aquesta ràbia… Un lloc on posar el cos per a permetre'ns tornar a habitar-lo.

> Aquí esteu vosaltres, fent el que feu, fantasmetes, ocellets, raspant alguna cosa, intentant fer lloc, crear un niu a partir del que ha estat abandonat, a partir del que ha quedat dispers (Ahmed 2022, 519).

Malgrat els necessaris col·lectius de denúncia, i la necessària perspectiva crítica sobre les pràctiques i discursos propis del sistema penal, Smart (2000, 48) va destacar la importància de no rebutjar la possibilitat de generar una obertura en el sistema, de concebre'l com a espai de lluita on pot, efectivament, produir-se el canvi. La institució continua sent un àmbit potencial d'acció per al canvi social.

> Una sap que el procés està trencat, però així i tot, sabem que hem d'utilitzar-ho, perquè si no ho fem, són més coses les que queden fora. De manera que és com un cicle dolorosament repetitiu en el qual una fa el que sap que és correcte, entenent que probablement no fa una diferència en aquest moment, però sempre tens l'esperança, sempre tens aquesta esperança que tal vegada perquè vaig fer això s'obri el camí per a una altra (Ahmed 2022, 484).

No podem abandonar la lluita contra el sistema, hem de continuar cridant i esquinçant els seus murs des de dins, malgrat que faci mal, malgrat que sigui incòmode. Ens toca obrir camí i conservar l'esperança que el canvi és possible.

5. Conclusions

5.1. Resultats respecte a la reflexió teòrica

Per a poder establir unes conclusions teòriques convé recordar que la pregunta que travessa el present treball és: *De quina manera podem establir un paradigma de justícia basat en processos reals de reparació i dignificació sense fixar a les víctimes de violència de gènere a la identitat perpètuament desemparada, i mai del tot sentida, de víctima?*

L'objectiu principal del treball era demostrar que la revictimització de les víctimes de violència de gènere no constitueix únicament un fenomen jurídic o sociològic, sinó ontològic. En aquest sentit, la revictimització implica la producció i sedimentació d'una ferida ontològica que compromet profundament la relació del subjecte amb si mateix, amb els altres i amb el món.

Per aprofundir en aquesta idea i donar resposta a la pregunta inicial, el treball parteix d'un recorregut ontològic sobre la noció de subjecte. L'establiment d'una genealogia del subjecte ha permès mostrar com la tradició filosòfica occidental ha privilegiat històricament una idea de subjecte autònom, autosuficient i aïllat. Aquesta concepció, reforçada posteriorment pel contractualisme modern, esdevé la base sobre la qual es construeixen tant el dret modern com les concepcions contemporànies de justícia. Tanmateix, és precisament aquesta ontologia la que impossibilita que el sistema judicial pugui acollir plenament les experiències de les víctimes de violència de gènere, en la mesura que exclou estructuralment la dimensió relacional, vulnerable i interdependent de l'existència humana.

Confirmant la hipòtesi inicial, el treball sosté que la revictimització no és un fenomen accidental, sinó una conseqüència inherent a la ficció fundacional que sosté el paradigma jurídic contemporani. Sota una ètica del dret profundament patriarcal, que imposa categories jurídiques rígides i exigeix una coherència narrativa freda i estèril, les institucions determinen quines formes de patiment són intel·ligibles i quins subjectes poden ser reconeguts. És aquí on se situa l'origen de la ferida ontològica que travessa les víctimes de violència de gènere: en un reconeixement estructuralment limitat que produeix mecanismes d'exclusió i deixa fora les seves experiències.

El treball respon a la pregunta inicial reivindicant un necessari canvi de paradigma: el pas d'una ètica de la justícia a una ètica de la cura; d'una justícia penal a una justícia reparativa. Per poder acollir les experiències de les víctimes de violència de gènere i abordar estructuralment la revictimització, és necessari transformar la concepció mateixa de subjecte jurídic i, en conseqüència, la noció de justícia imperant. Mentre el paradigma judicial continuï operant sobre la ficció d'un subjecte autònom i autosuficient, continuarà reproduint formes estructurals de revictimització. Només un desplaçament cap a una ontologia relacional —basada en la vulnerabilitat, la interdependència i la necessitat constitutiva de reconeixement— permetria imaginar formes de justícia capaces d'acollir realment les experiències de les víctimes i articular processos autènticament reparadors.

Mentrestant, l'alternativa que emergeix davant les falles estructurals del sistema és la generació de col·lectius de denúncia i de construcció de relats compartits a partir dels testimonis de les víctimes. La creació d'espais comuns de suport permet establir llocs privilegiats de reparació simbòlica i reconstrucció de la subjectivitat. La paraula, tal com es reivindicava a la hipòtesi, esdevé així una eina de resistència i reconeixement col·lectiu davant les institucions que sostenen un silenci revictimitzant.

5.2. Resultats respecte a la col·laboració amb el Grup Traça de Ripollet

Les conclusions derivades de la col·laboració ApS permeten afirmar que la realització del present TFG en aquesta modalitat ha constituït una part fonamental de la resposta mateixa a la pregunta que travessa el treball. La reflexió teòrica entorn la revictimització, la justícia i la reparació no podia quedar limitada a una anàlisi abstracta o desvinculada de la realitat material de les víctimes de violència de gènere, ja que precisament una de les tesis centrals del treball consisteix en denunciar la incapacitat dels paradigmes institucionals contemporanis per acollir les experiències concretes i encarnades del sofriment. En aquest sentit, l'Aprenentatge-Servei ha fet possible situar el pensament filosòfic en diàleg directe amb un context real, obrint un espai on la teoria ha pogut ser interpel·lada, transformada i verificada a través de l'experiència compartida.

La col·laboració amb Traça i el Comitè de Dones de Ripollet ha permès constatar, més enllà del marc estrictament conceptual, la necessitat real d'espais comunitaris, no institucionals i afectivament segurs on les dones puguin compartir les seves experiències de violència sense ser sotmeses novament a les lògiques revictimitzants pròpies del sistema judicial. La proposta artística elaborada conjuntament ha funcionat com un dispositiu simbòlic de visibilització, escolta i reconeixement col·lectiu, capaç de transformar relats individuals en una experiència compartida de memòria i reparació que és negada estructuralment.

Els espais generats durant la col·laboració —les trobades, les converses, els silencis compartits, l'elaboració conjunta de la proposta artística— han constituït precisament allò que el marc teòric reivindicava: pràctiques de cura i interdependència capaces d'obrir formes alternatives de justícia reparativa.

En darrer terme, la metodologia Aprenentatge-Servei esdevé el pont entre el diagnòstic filosòfic del treball i la seva incidència real en el territori. Si la revictimització és, tal com s'ha defensat, una conseqüència estructural d'un paradigma jurídic sostingut sobre la ficció d'un subjecte autònom, aïllat i autosuficient, llavors la resposta no podia construir-se des d'una pràctica acadèmica igualment desvinculada, individual i abstracta. La col·laboració amb Traça ha permès desplaçar el coneixement des d'una lògica purament teòrica cap a una pràctica situada, col·lectiva i relacional, fent efectiu el mateix moviment filosòfic que sosté el treball: el pas d'una ontologia individualista a una ontologia relacional basada en la vulnerabilitat compartida, la cura i el reconeixement mutu.

BIBLIOGRAFIA

Ahmed, Sara. 2022. *¡Denuncia! El activismo de la queja frente a la violencia institucional*. Caja Negra. Buenos Aires.

Albertín Carbó, Pilar, Jenny Cubells Serra, María Carmen Peñaranda, i Luz Mª Martínez. 2018. «A Feminist Law Meets an Androcentric Criminal Justice System: Gender-Based Violence in Spain». *Feminist Criminology*, 1-27.

Aristóteles. 2015. *Ética a Nicómaco*. Clásicos Políticos. Madrid.

Barjola, Nerea. 2024. «Epílogo». Dins *No publiques mi nombre*, siglo XXI. Madrid.

Bratu, Christine, i Lepold. Kristina. 2018. «Recognition and Feminist Thought». Dins *Handbuch Anerkennung*, Springer, editat per Ludwig Siep, Heikki Ikäheimo, i Michael Wuante. Weisbaden.

Butler, Judith. 2007. *El género en disputa*. Paidós. Barcelona.

Calise, Flavia. 2020. *La violencia de una estatua*. Hexágono Editoras. Buenos Aires.

Descartes, René. 1985. *Meditaciones metafísicas*. Austral. Madrid.

Fallarás, Cristina. 2024. *No publiques mi nombre*. Siglo veintiuno. Madrid.

Foucault, Michael. 1988. «El sujeto y el poder». *Revista Mexicana de Sociología* 50 (3): 3-20.

Foucault, Michel. 2003. *Vigilar y castigar*. Siglo XXI. Buenos Aires.

Fraser, Nancy, i Judith Butler. 2017. *¿Redistribución o reconocimiento? Un debate entre marxismo y feminismo*. Traficantes de sueño. Madrid.

Fricker, Miranda. 2017. *Injustícia Epistémica*. Herder. Barcelona.

Gilligan, Carol. 1985. *La moral y la teoria. Psicologia del desarrollo femenino*. Fondo de Cultura Económica. México.

González Bellene, Carlos H. 2025. «Vulnerabilidad, sujeto y arquitectura institucional. Análisis y crítica del modelo normativo de Martha A. Fineman». *Teorder*, núm. 39: 258-87.

Hegel, G. W. F. 1971. *Fenomenología del Espíritu*. Fondo de Cultura Económica. México.

Held, Virginia. 2006. *The Ethics of Care*. Oxford University. New York.

Heráclito. 1983. *Fragmentos*. Ediciones Obris S.A. Barcelona.

Honneth, Axel. 1997. *La lucha por el reconocimiento*. Crítica. Barcelona.

McNay, Lois. 2008. *Against Recognition*. Malden. Cambridge .

Parménides. 1983. *Fragmentos* . Ediciones Obris S.A. Barcelona.

Platón. 2022. *La República*. Alianza. Madrid.

Rawls, John. 2012. *Teoria de la justícia*. Fondo de Cultura Económica. México.

Rousseau, Jean-Jacques. 2020. *Contrato social*. Austral. Barcelona.

Smart, Carol. 2000. «La teoria feminista y el discurso jurídico». Dins *El derecho en el género y el género en el derecho*, Biblos. Buenos Aires.

Walklate, Sandra. 2007. *Understanding Criminology*. McGraw-Hill. London.

ANNEXOS

I. Col·laboració Aprenentatge-Servei amb Traça: Grup promotor de la Fàbrica d'Arts i Creació de Ripollet i amb el Comitè de Dones de Ripollet

Después de recibir violencia
la sensibilidad parece un secreto[15].

FLAVIA CALISE

a) Pla de treball

La col·laboració amb *Traça: Grup promotor de la Fàbrica d'Arts i Creació de Ripollet* conjuntament amb el *Comitè de Dones de Ripollet* ha consistit en la creació d'un dispositiu artístic d'una exposició participativa inspirada en el projecte *What Was I Wearing?* —impulsat a partir del poema homònim de Mary Simmerling— dut a terme per part de dues professores de la Universitat d'Arkansas, en EEUU, Wyant-Hiebert i Jennifer Brockman al 2014. El seu objectiu, com el nostre, era recrear una representació visual del poema:

was this:
from the top
a white t-shirt
cotton short-sleeved
and round at the neck

this was tucked into
a jean skirt
(also cotton)
ending just above the knees
and belted at the top

underneath all this
was a white cotton bra
and white underpants
(though probably not a set)

on my feet
white tennis shoes
the kind one plays tennis in
and then finally
silver earrings, and lip gloss.

this is what i was wearing
that day
that night
that fourth of july
in 1987.

this question
this answer
these details.

but my answer
much awaited
much anticipated
seems flat somehow
given the rest of the details
of that night
during which
at some point
i was raped.

and i wonder
what answer
what details
would give comfort
could give comfort
to you
my questioners

seeking comfort where
there is
alas
no comfort

[15] Vegeu (Calise 2020, 33).

to be found.

you may be wondering
why this matters
or even how i remember
every item
in such detail

if only it were so simple
if only we could
end rape
by simply changing clothes

you see
i have been asked this question
many times
it has been called to my mind
many times

i remember also
what he was wearing
that night
even though
it's true
that no one
has ever asked.

La proposta combina un dispositiu visual i artístic —elaborat des de la necessitat cultural del *Grup Traça*— transformat en un espai de visibilització i cura cap a les víctimes de violència de gènere —com a recurs de reparació vers el *Comitè de Dones de Ripollet*.

A partir de la recollida de testimonis anonimitzats i la representació visual de les seves experiències a través de peces de roba, es pretenen assolir els següents objectius:

1) *Fer lloc* a les ferides de tantes i tantes dones;
2) *Obrir espais* on compartir experiències que ens travessen conjuntament;
3) Possibilitar *processos de ressignificació* compartida dels relats de violència;
4) *Re-teixir vincles* comunitaris com a forma de reparació;
5) Fer possible una ***forma alternativa de justícia*** basada en la interdependència i no en l'aïllament individual.

24 de novembre → Primera trobada amb l'Àngels Leiva i l'equip de Traça en la reivindicació del 25N a Ripollet.

11 de desembre → Segona trobada. Conec la Sílvia i al Comitè de Dones. Posem sobre la taula la possibilitat de fer una exposició artística que combini ambdues necessitats de les entitats col·laboradores.

2 de febrer → Tercera trobada. Establim les bases de la proposta, la dividim en tres dates importants:

- 8M → exposició al carrer
- 22 de Març (mostra d'Entitats a Ripollet) → exposició en carpa
- 25N (exposició definitiva!)

16 de febrer → Quarta trobada. Presento una proposta visual de l'exposició pel 8M. Organitzem qüestions de material i fem pluja d'idees.

1 de març → Cinquena trobada. Quedo amb la Marta i l'Àngels per anar al Carrer Nou, on estudiem la distribució de l'espai i enviem la proposta formal a l'Ajuntament de Ripollet.

4 de març → Sisena trobada. Quedem per preparar els materials al centre cultural. Realitzem els cartells a partir de les meves propostes visuals.

8 de març → Dia de la primera exposició al Carrer Nou amb motiu del 8M.

10 de març → Anem a la ràdio de Ripollet a promocionar l'exposició general del 25N.

22 de març → Segona exposició per a la Mostra d'Entitats de Ripollet.

b) Diari de treball

El present diari de treball recull el procés d'elaboració del Treball de Fi de Grau en modalitat d'Aprenentatge-Servei (ApS), centrat en l'anàlisi de la revictimització de les víctimes de violència de gènere en col·laboració amb l'entitat Traça i el Comitè de Dones de Ripollet. Lluny de ser únicament un registre tècnic o cronològic, aquest diari pretén donar compte d'un recorregut que ha estat, alhora, acadèmic, polític i profundament personal.

El diari s'estructura en tres parts diferenciades que responen a les diferents etapes del procés. Una **primera part** prèvia a l'inici oficial del quart curs, en la qual es recull el moment de cerca, dubte i gestació de la pregunta que donarà sentit al treball. Una **segona part** en la qual s'inicia el contacte i la negociació de la col·laboració amb les entitats, on la proposta comença a prendre forma en diàleg amb el context real. Finalment, una **tercera part** que documenta el desenvolupament de la col·laboració pròpiament dita, el treball de camp i la materialització de la proposta en el territori.

No obstant això, el caràcter d'aquest diari no pot deslligar-se del tema que el travessa. Treballar sobre la violència de gènere —i, més concretament, sobre la revictimització— implica situar-se en un lloc sensible que no és extern ni distant, sinó compartit. És un tema que em toca a mi, com a dona, i que travessa, d'una forma o una altra, la vida de totes. Per això, aquest diari adopta en molts moments un to quotidià: converses amb dones, trobades, silencis, riures, bromes, espais compartits. Lluny de ser anecdòtics, aquests moments constitueixen el nucli mateix de la col·laboració.

Part fonamental del treball ha consistit, precisament, a generar i habitar espais on poder estar còmodament, on sostenir-nos, escoltar-nos i acompanyar-nos. Espais de cura, de confiança i de reconeixement mutu que, en la seva aparent senzillesa, es revelen com profundament polítics. Aquest diari és, per tant, també un testimoniatge d'aquests espais i dels vincles que en ells s'han teixit.

Primera part: tria del tema i primers dubtes

30 de setembre del 2024

Començo tercer de carrera i una idea guanya pes tant en el meu cap com en el de les meves companyes: el treball de fi de grau. Estem més a prop d'acabar aquesta etapa del nostre camí acadèmic i això comporta la presència, cada vegada més incòmoda, d'escollir el que serà el tema que sintetitzarà aquests quatre anys de preguntes, coneixement i recerca.

Ens arriba un correu d'una jornada informativa sobre una modalitat de TFG al grau anomenada Aprenentatge-Servei. Decideixo assistir-hi sense tenir encara massa clar què espero trobar. Allà se'ns explica, de la mà de la Begonya Saez Tajafuerce, l'Àlex Mumbrú i la Stefania Fantauzzi, en què consisteix aquesta metodologia. L'aplicació d'una problemàtica filosòfica a un entorn real, pràctic i social, en què, a través de la col·laboració amb una entitat, es pugui prestar algun tipus de servei a la comunitat. És a dir, i al meu entendre en aquell moment, **una manera òptima de sortir dels textos, la pols dels llibres i l'abstracció conceptual**. Una manera de **FER** filosofia. Una manera de, efectivament, transformar el món, començant per petites comunitats. Així comença a canviar-se el món, *no?*

Em crida l'atenció i em sembla una manera de fer filosofia que encaixa amb mi, però encara no sé ben bé com. Surto d'allà amb el neguit al cap,

i si…?

Però encara res.

4 de novembre del 2024

Després d'haver fet algunes voltes al tema del TFG, decideixo que **molt probablement** voldré fer-lo en modalitat ApS. Però encara no tinc tema. M'interessen moltes coses i algunes d'elles ni tan sols tenen aplicació pràctica directa. Tinc molts dubtes així què decideixo escriure algunes de les preguntes que tinc, sense saber encara a qui anirien dirigides:

1. Quines **característiques** hauria de tenir el **tema** que es triï? Com de concret ha de ser? És vàlid qualsevol tema, amb qui s'hauria de consultar això, si no se'n té tutor?
    a. Literatura? o només filòsofs?
2. Com escollir tutor? (s'assigna?) (està limitat per àmbit?)

a. Quants tutoritzats?

3. **Modalitat ApS**

a. Tutor específic?

b. Amb qui hauria de parlar si m'interessa aquesta modalitat?

i. Com funciona això de les entitats?

4. Quan hauria de començar a preocupar-me per tenir un tema i un tutor?

14 de novembre del 2024

Té lloc la primera tutoria amb l'Àlex Mumbrú, a qui m'havia adreçat per la jornada passada sobre l'ApS. Li trasllado alguns dels meus dubtes però li dic que no tinc tema, només àmbit: *l'estètica*. Tot i així, és massa ampli i no podem avançar encara. Em trasllada a la Begonya, qui podia tenir algunes idees d'entitats que podien semblar-me interessants. En explicar-li que no tenia encara una problemàtica definida, m'orienta per tal de poder-me ajudar. Sense problemàtica i proposta de solució no es pot iniciar una col·laboració. Em suggereix prendre'm-ho com el que, de fet, és: després de tres anys en l'estudi filosòfic, escollir una pregunta que em travessi i que pugui habitar, amb la que pugui compartir espai durant un curs sencer. **Una inquietud que pugui veure a tot arreu. Una pregunta que em posi en moviment.**

Amb aquesta nova perspectiva, surto encara amb dubtes, sí, però ara amb més ganes de trobar quina serà aquesta pregunta que em farà moure'm i cap a on aniré.

30 de novembre del 2024

Passa el temps i trobo el comte de la Cristina Fallaràs (@cfallaras) a Instagram. Aquest descobriment no em deixa indiferent, hi ha quelcom que m'interpel·la directament: el fet de ser dona en aquest món. Arran unes quantes converses amb les meves amigues, començo a donar-li voltes a moltes qüestions i preguntes que, en principi, considero de caràcter personal: què vol dir ser víctima de violència de gènere? Quines implicacions té per a la vida d'una **persona**? Quin lloc ocupa aquesta forma de violència en la societat i per què és tractada des del sistema d'una manera tan freda i castrant?

Però sobretot, després de llegir uns quants testimonis, la pregunta que es dibuixa en la meva ment és una encara més primària: **per què milers i milers de dones semblen sentir-se més segures amagant les seves experiències sota**

un testimoniatge anònim, en un compte que no és seu, a una dona que no coneixen?

Llegeixo en els comentaris a alguns dels testimonis publicats usuaris que responen: "i per què no denúncia?"

Llavors miro el comentari i em faig justament la mateixa pregunta:

Per què no denúncia?

Però des d'un lloc diferent. La meva pregunta era més aviat: *què estem fent malament? Per què tantes i tantes dones del món només troben aquesta forma de fer lloc a la seva història?* Comprenc que hi ha una fractura que està fent-se evident en aquesta campanya massiva de testimoniatges anònims: alguna cosa està passant, alguna cosa que el món no ha sabut, pogut o volgut rebre amb la cura que es mereix. I milers de dones han necessitat un mètode gairebé clandestí, extraoficial, per a fer valer les seves vivències. Això m'obre moltes reflexions. I veig que potser **la meva pròpia vivència té alguna cosa de col·lectiva**. I que el que havia començat sent una inquietud personal, potser era en realitat una incòmoda realitat política en què la filosofia podia fer alguna cosa —en què la filosofia **havia de** fer alguna cosa.

4 de desembre del 2024

Finalment, m'animo a escriure a la Begonya per tal de concertar una tutoria. Vull explicar-li algunes de les meves idees, la meva inquietud sagnant. No hi ha pressa i encara tinc molts dubtes, però ja he fet el pas:

> Bon dia, Begonya,
>
> Soc estudiant de tercer curs. Fa unes setmanes vam parlar sobre el meu TFG (que m'agradaria centrar en la modalitat ApS) al teu despatx, i des d'aleshores he estat reflexionant sobre un posible tema que considero molt enriquidor i que em motiva especialment. Em pregunto si seria possible concertar una reunió per comentar aquest tema i valorar-ne la viabilitat dins de la modalitat.
>
> Resto a l'espera de la teva resposta.
>
> Moltes gràcies per la teva atenció,
>
> Ainoa

5 de desembre de 2024

Em trobo amb la Begonya al passadís i em suggereix que em passi pel seu despatx després de classe per parlar-ne. Accepto i, arribada l'hora, li explico la meva proposta. O, més aviat, els núvols d'idees sense gaire estructura que duia al cap. Noto, a mesura que li explico les inquietuds que m'han mogut fins al seu despatx, la il·lusió en els seus ulls. *"Has pensat en qui podria tutoritzar-te el treball?"* em pregunta. Responc que sí, tímidament, *"pensava si tu…"* I ella somriu llargament: *"I a què esperes per demanar-m'ho?"*, i riu, i riem.

"M'encantaria acompanyar-te".

Surto del despatx. Tinc la sensació al cor que el sentiment, tan íntim, que estic perseguint amb el meu TFG s'assembla molt a això: a un somriure de complicitat amb algú que, no saps com, però t'entén.

3 de març del 2025

Passen uns mesos i li envio a la Begonya la proposta el més aterrada possible, ja definida i redactada en un document, tal com em va demanar l'última tutoria abans de marxar. Em recomana el llibre de la Sara Ahmed, *Denuncia,* i alguns articles per anar començant. Quedem en que aniré llegint-los i pensant en els diferents punts del capítol metodològic.

13 d'agost del 2025

"És estrany, em sento impostora tot el temps, com si jo no tingués dret a lluitar per aquestes coses perquè un dia vaig permetre que em passessin".

Escric això a les meves amigues. És tard i fa dies que no puc obrir un sol llibre respecte al tema del TFG perquè alguna cosa se'm posa al pit i el pressiona fort cada vegada que ho intento. Només sento un núvol enorme que em tapa la ment i no em deixa pensar. Sento… *culpa*? Començo a pensar que potser això remou massa coses. Més de les que puc suportar.

De vegades la filosofia és incòmoda perquè toca parts de tu que encara sagnen. Al final som persones, no? Potser és que en tot pensament sempre hi ha un cos.

Segona part: la col·laboració i proposta de treball

14 de setembre del 2025

Començo quart i això significa que comença oficialment la meva aventura amb el TFG. Tot i que aquest buit al pit encara no ha desaparegut, escric:

"penso que sería bonic per a mi viure una vida dedicada als que no han tingut l'oportunitat de viure la seva dignament. Crec que per a mi estudiar filosofia significa això *i res més*".

16 d'octubre del 2025

Envio un correu a la Begonya per establir la primera tutoria del curs i reprendre el TFG. Hem de començar a pensar en entitats col·laboradores i encara no sé quin criteri seguir per seleccionar-ne una.

> "Benvolguda Begonya,
>
> Espero que l'inici de curs t'estigui anant molt bé. Durant aquest estiu he estat investigant i organitzant les idees sobre el meu Treball de Fi de Grau, i ja tinc una base inicial a partir de la qual m'agradaria començar a redactar i aprofundir.
>
> Per això, et voldria demanar una reunió per compartir amb tu aquestes primeres idees i comentar si et semblen adients.
>
> Aprofitaria també per parlar amb tu sobre l'entitat amb la qual podria col·laborar, ja que encara no en tinc cap definida.
>
> Moltes gràcies per endavant pel teu temps i suport,
>
> Ainoa"

Uns dies després tenim la tutoria i construïm un mapa visual de com s'estructurarà el treball.

21 de novembre del 2025

La Begonya em cita precipitadament al seu despatx. Arribo i em dona la bona notícia que ha trobat l'entitat perfecta dins el marc teòric del meu treball:

Traça. Em comenta que Traça és una entitat de Ripollet que cerca apropar la cultura a través de pràctiques artístiques –un dels meus interessos principals– i que tot just estan col·laborant amb el Comitè de Dones de Ripollet, una entitat centrada especialment en la cura de les víctimes de violència de gènere, per organitzar una sèrie d'activitats referides al 25N. I quina casualitat que la primera xerrada serà sobre el fenomen de la revictimització. Quasi com un senyal.

Les dues riem perquè tot sembla fet a mida. *"A l'Àngels i a mi ja ens acostuma a passar, això"*, em diu. *"Quan una pensa en una cosa, l'altra tot just la tenia en ment"*.

L'Àngels Leiva és la principal encarregada del Grup Traça, amb qui m'hauré de posar en contacte per iniciar una proposta de treball. La Begonya em passa el seu número i quedem el 24, abans de la xerrada, al Centre Cultural de Ripollet.

A més a més, la Begonya em proposa que, donat que s'apropa el **25N**, podríem fer alguna cosa a la universitat, una petita activitat que podria funcionar com a preàmbul de l'Aprenentatge-Servei al meu treball. Accepto encarregar-me de pensar en què fer, tot i disposar de poc temps i començo a mobilitzar a la gent d'acord amb la idea inicial que ella m'havia proposat. Envio el següent missatge al grup classe:

> Hola! Conjuntament amb la Begonya estem organitzant una activitat per al **25N**, **dia internacional contra les violències masclistes**. La idea és que un grup de persones voluntàries anirem per la facultat (entrant a classes, sala de revistes, al bar…) llegint en veu alta fragments de textos/notícies/etc que posin de manifest la problemática seleccionats prèviament per cadascun dels participants a la seva preferència.
>
> És una activitat completament voluntària on tenim l'oportunitat d'interrompre el curs de la rutina i fer lloc a una problemàtica que ens amenaça diàriament a totes les dones del món, que ens interpel·la i ens hauria de fer parar tota activitat i reflexionar sobre on som i cap a on volem anar. **Fem que el dia 25N no sigui un dia més.**
>
> Si esteu interessades en participar (ho agrairia moltíssim) podeu escriure'm al privat i acabem d'organitzar la dinàmica.
>
> Moltes gràcies a totes!

24 de novembre del 2025

Avui he assistit al taller d'anàlisi crítica del tractament dels feminicidis als mitjans de comunicació, a càrrec de Silvia Montilla, com a part del programa del 25N a Ripollet.

He conegut a l'Àngels Leiva, qui a partir d'ara serà la meva tutora d'entitat i a qui m'adreçaré per a les qüestions ApS.

El taller ha estat impartit per la Sílvia, encarregada del Comitè de Dones. La Sílvia també és víctima de violència de gènere i, segons m'han explicat, està estudiant el grau en Estudis de Gènere a la UAB com a part del compromís amb la seva pròpia vivència i per poder proporcionar activament a Ripollet els coneixements que ella obté del grau. M'ha semblat una tasca bonica que neix des de i per a la comunitat. Una forma tendra de compartir el coneixement i fer política. De reparar-se i reparar en col·lectiu.

Després d'una xerrada molt còmoda en un espai molt proper, m'han convidat a venir amb elles a la marxa que organitzaven Les Bruixes de Ripollet pel 25N. Allà he pogut parlar amb algunes dones de Ripollet. M'expliquen les grans fites del Comitè i Traça d'anys anteriors. La quantitat de gent que havia arribat a omplir la plaça i la commoció i pertinença compartida que se sent en aquells actes. Dins meu ressona el *"cada vegada som menys"* de la Marta, mentre ens encenen les torxes i la pólvora fa la seva.

Ha estat divertit caminar totes juntes per Ripollet perquè de tant en tant, el vent ens apagava les torxes i algunes de nosaltres havíem d'agrupar-nos per ajudar a la que s'havia quedat sense foc. Tot i la practicitat d'aquesta acció, jo no podia deixar de pensar que allò era força simbòlic.

Durant la cursa, l'Àngels m'ensenya Ripollet i m'explica algunes de les lluites de la ciutat. *"Aquesta és la casa de les dones"* s'atura davant d'un edifici blanc, preciós. Un cartell gegant informa que la casa de les dones està en construcció. *"Si bueno"*, comenta, de fons, una senyora, *"si algún día nos la dan"*.

Es veu que la promesa de la casa de les dones ha estat durant molt de temps només una promesa, res més. Perquè la casa de les dones continua sent un edifici mig buit, inutilitzat. **Les dones a Ripollet continuen sense tenir un espai que sigui seu.**

Passada la Plaça de les Dones, passem pel mural sota l'Església. De camí m'expliquen que era un mural preciós, preciós, una pintura de dones de totes les races i edats. Però que des de la festa major de Ripollet, van aparèixer pintades feixistes i esvàstiques i les van haver de tapar. Així, del gran mural només en queden quatre figures mig tapades amb pintura per ocultar els missatges d'odi sobre les cares d'aquestes dones. Ens aturem davant del mural, amb les torxes enceses. Semblem bruixes. Potser ho som.

He fet algunes fotos de l'acte i les hi he passat a l'Àngels.

En tornar a casa, m'ha acompanyat l'Helena, nascuda i crescuda a Ripollet, però veïna de Barberà, i hem parlat tot el camí sobre alguns dels meus dubtes respecte a les diferents feines de les entitats. Li he explicat les meves motivacions respecte al TFG i hem compartit moltes opinions.

La sensació general ha sigut càlida. En arribar a casa he pensat que potser era a *això* a què volia dedicar-me la resta de la meva vida.

25 de novembre del 2025

Avui és 25N i he posat en marxa la proposta que vam acordar amb la Begonya. Jo, la Jarlenys i el Dani hem penjat tot de cartells per la UAB amb l'opció d'arrencar la part de sota i emportar-te'n la frase amb tu. El fonament teòric de l'activitat ha estat **no fer del 25N un dia més** i obligar la gent a aturar-se, mirar el cartell i passar a l'acció: seguir endavant o agafar-ne un paperet. Sovint, accions petites com aquesta ja són en si accions polítiques. Ja son una forma de resistència, introdueixen un nou ordre d'organització sensible, un espai de possibilitat.

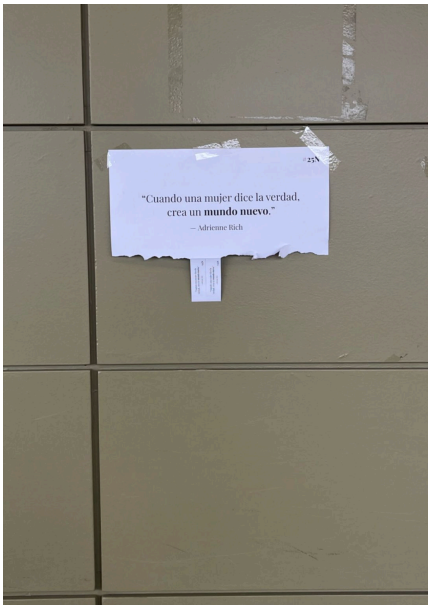

També ens hem preparat alguns textos per interrompre a les classes i llegir-los en veu alta. Jo he escollit el manifest del 25N de la Cristina Fallaràs, el Dani ha llegit un poema en solidaritat amb les companyes i la Jarlenys ha llegit testimonis anònims reals.

La primera classe en què hem entrat ha estat la de filosofia pràctica amb els de primer. Hem entrat, la Begonya ha col·locat un dels primers cartells a la pissarra, sense dir res. S'ha fet un silenci sentit mentre llegíem, jo, la Jarlenys i el Dani. Tots quatre hem sentit el pes al pit, en sortir hem sospirat a la vegada i la Jarlenys ha dit: "he estado a punto de llorar". Hem rigut tots, aliviats, "què guai ha estat" repetiem la Begonya i jo.

Li envio un correu a la Irene Gómez:

> Por cierto, muchísimas gracias por habernos dado un espacio ayer en tu clase en motivo del 25N. Habéis sido los primeros y hemos salido con muchas y muy buenas emociones. Gracias, los espacios son siempre muy importantes y necesarios.

I respon,

> Gracias a vosotras por haber organizado y realizado la actividad, que fue impactante y conmovedora.

Anem a la següent classe, el sentiment és el mateix. Mirem els ulls de la gent que escolta detingudament. No introduïm de què parlarem: no cal. Parlem i prou. La gent escolta i fa silenci. Al final, el "salud y feminismo" de Cristina Fallaràs i l'aplaudiment de les estudiants.

Salud y feminismo.

Entre classe i classe, el Dani, la Jarlenys i jo pengem cartells. Riem anant pels passadissos, pensant els llocs on fa sentit penjar-los. El Dani proposa opcions disruptives: llocs on no haurien d'anar cartells. Assentim. Qualsevol espai és un espai de possibilitat, la possibilitat de crear un món diferent.

En arribar a casa, li explico a ma mare el que hem fet. Tenim una llarga conversa que conclou amb un somriure llarg al seu rostre i un

"cómo aprendo de ti, hija mía".

26 de novembre del 2025

Ha vingut al meu poble la Cristina Fallarás amb motiu del 25N. Quines casualitats… He vingut a veure-la. La sala estava plena quan he arribat. Tantes i tantes dones fent-se lloc. He pogut asseure davant, tot i així.

La conferència, en la línia de Fallaràs, ha sigut reivindicativa, humorística i accessible. No deixava de pensar que aquell era el concepte d'espai segur que jo tenia a la meva ment. Un espai on poder estar còmodes, on poder obrir-nos.

La millor part de la conferència ha estat, sens dubte, cap al final, quan la Cristina a obert el torn de paraules i, en cadena, moltes dones han començat a explicar coses que els hi van fer. He comprès que potser elles només hi eren allà per això: perquè potser no tenien cap altre lloc, cap altre espai, on deixar sortir la seva angúnia, el seu rebuig, la seva vergonya, les seves pors…

28 de novembre del 2025

Avui m'ha arribat un correu de la Begonya traslladant-me les felicitacions de la degana de la Facultat per la iniciativa i adjuntant la story que van penjar a xarxes al respecte.

Responc, feliç i emocionada, tot explicant-li l'experiència del 25N amb la Cristina Fallarás:

> Begonya! Quina felicitat tan enorme, de debò 😭😭
>
> M'han arribat alguns comentaris que han fet docents a les seves classes parlant sobre la iniciativa, ha tingut molt bona rebuda i m'ha omplert molt molt molt el cor.
>
> Just l'altre dia que va ser la conferència de la Cristina Fallarás vam omplir una sala molt molt petita de la biblioteca del meu poble unes 200 dones. La majoria havien d'estar de peu de tantes que érem. I saps que vaig pensar? Que per a mi allò va ser més plaent que la conferencia en sí, allò, la seva presència, i el moment de tancament on tres d'elles van animar-se a explicar públicament els seus testimonis. Vam crear un espai on era segur mostrar la ferida que moltes carreguem amb silenci i certa estranyesa, i va ser TAN especial. Jo vaig parlar també!! I els hi ho vaig agrair a totes elles. El fet de parlar, d'escriure o de transmetre les seves vivències fan aquest món una mica més acollidor per a la resta de dones i per a les que vindran.
>
> Amb coses així me n'adono de que això és el que vull fer i al que dedicaria la meva vida si pogués (i espero poder), per a mi fer filosofia vol dir justament això. Fer d'aquest món llar per a tothom. No ho sé, espero que no sigui massa ingenu, en el fons del meu cor. Jo m'estimo a cada dona que s'obre en canal i a cada dona que calla per por, culpa o vergonya, a totes. Crec que aquest sentiment de profund amor és el que ha motivat la meva participació en la iniciativa del 25N i de la necessitat tant gran de poder fer alguna cosa amb ell ha nascut el meu TFG.
>
> En fi, disculpa la emocionabilitat, de sobte. Volia compartir la reflexió amb tu i tornar a agrair-te el fet d'haver confiat en mi i l'ajuda que ens vas brindar. Gràcies!!!! I compta amb mi per a qualsevol altre projecte que se't vingui al cap, alguna cosa xula podrem fer.

La Begonya respon:

> gràcies a tu!!!
>
> per compartir i per desitjar **aquest món / llar**, Ainoa

abraçada

La Cristina Fallarás ha fet eco de la nostra iniciativa al seu Instagram. Ara apareix com a col·laboradora de l'acció i milers de persones han interactuat amb el post.

Potser sí que hi ha quelcom a fer.

Tercera part: desenvolupament final de la proposta

11 de desembre del 2025

Avui hem tingut la segona reunió amb Traça i el Comitè. Hem quedat al bar del Centre Cultural. He conegut a l'Elisabet i he pogut parlar més estona amb la Sílvia.

Hem acordat una possible proposta d'exposició basada en una expo original d'EEUU que el ministeri va traslladar a Espanya: Què duies posat?

Encara ens queden idees per pensar, pero l'Àngels i l'Elisabet marxen. Deixem oberta la possibilitat de tornar-nos a trobar més endavant, passat el Nadal. Jo em quedo amb la Marta i la Sílvia. Em parlen de **la Font**, una iniciativa per a dones de Ripollet que consisteix en acompanyar-les en qüestions referides a la seva situació de vulnerabilitat.

"Les acompanyem. De vegades necessiten algú que es quedi amb els nens mentre elles van al jutjat, o algú que les ajudi a sortir de casa perquè tenen massa por de trobar-se al seu agressor.

Sovint només necessiten una mà ferma que agafi la seva. I prou".

2 de febrer del 2026

Tercera reunió amb Traça i el Comitè. Ha passat força temps des de l'última reunió. Entre Nadal i els exàmens gairebé no hem pogut coincidir. Avui hem vingut jo, l'Àngels, la Marta, la Sílvia i he conegut a l'Ana.

Les explico algunes de les idees que he tingut per a l'exposició.

Decidim dividir en tres la proposta. En la mesura que necessitarem testimonis perquè tingui sentit una activitat com aquesta, haurem de recollir-los.

Recollir testimonis de víctimes de violència de gènere no sempre és fàcil. I no ho és precisament perquè és difícil sentir com a segur un món que t'ha traït i no ha sabut curar-te. Per tant, cal demostrar, primer, què és el que volem fer, que el que volem fer és un espai segur que justament defuig d'aquesta contínua revictimització a què les víctimes de violència de gènere ens veiem exposades contínuament.

Per aquest motiu, decidim fer una primera exposició el 8M on les dones de Ripollet puguin veure la proposta. Una segona, més petita, el 22 de Març, el dia de la mostra d'entitats de Ripollet. I la definitiva, el 25N.

Decidim quedar la setmana vinent per dividir tasques i quadrar la distribució pràctica de la proposta de cara al 8M.

16 de febrer del 2026

Quarta Reunió virtual amb Traça i el Comitè. Els hi presento una proposta visual de com imagino la distribució material del carrer.

Acordem materials i dividim tasques. Actualitzem l'estat de la proposta per a la fira d'entitats del 22 de març. Obro un google forms on anar recollint els primers testimonis: hem pensat en preguntar a persones del nostre entorn, primer, en presentar la proposta i fer-ho més humà. Passem el formulari a les persones que creiem que voldrien participar:

Pseudònim

Per tal de mantenir l'anonimitat del testimoni, us convidem a escollir un pseudònim.

Edat actual

Edat en el moment de l'agressió
En cas de no ser una agressió aïllada, es poden posar intervals d'edat.

Lloc (ciutat)
En cas de no haver ocorregut en un any concret, es poden posar intervals d'anys. Pot ser una aproximació.

Què duies posat?
Per a poder trobar una representació visual acurada del vostre testimoni, demanem que especifiqueu una peça de roba que pugueu associar a aquesta experiència. En cas de no recordar-ho o de no poder-ho tancar en una sola peça, podeu respondre amb "No ho sé".

Vas denunciar? Sí / No

Com et vas sentir en aquell moment?
Pots descriure la sensació o col·locar una paraula, una emoció concreta o vàries.

Vols afegir alguna frase o missatge que aparegui a la teva fitxa?
En tant que aquesta informació ANÒNIMA apareixerà a l'exposició del 8M, voldries compartir alguna reflexió que aparegui conjuntament amb la teva peça de roba?

Quedem el 4 de Març pels preparatius.

1 de març del 2026

Cinquena Reunió presencial improvisada amb l'Àngels i la Marta per visitar el Carrer Nou i establir la distribució de l'espai.

Avui hem quedat a casa de la Marta. És un àtic petitet però molt cuqui. És curiós perquè el seu cognom és Casanoves i el carrer del costat és també Casanoves.

"Sí, m'ho vaig prendre com un senyal", em diu, de camí al Carrer Nou.

"Vius molt a prop del Centre cultural, no?" pregunto.

Ella nega amb el cap. *"Aquí tot està a prop".*

L'Àngels afegeix: *"És que Ripollet és molt petit… Te'l pots fer caminant en 20 minuts"*.

La Marta riu *"si bueno 20 minuts… a pas Àngels Leiva!"*

I riem.

Ja al carrer truquem a la porta d'alguns veïns per demanar-los poder utilitzar les seves finestres i els convidem a venir el 8M. Tots amablement accedeixen.

Tornem a casa de la Marta, dibuixem on col·locarem cada cosa i quina franja del carrer utilitzarem. Enviem els plànols a l'ajuntament mentre fem un vermut improvisat.

Torno a la parada de bus. *"Cal sort per sortir de Ripollet"* em diu l'Àngels, rient, *"sort!"*.

Penso que potser no vull sortir de Ripollet.

4 de març del 2026

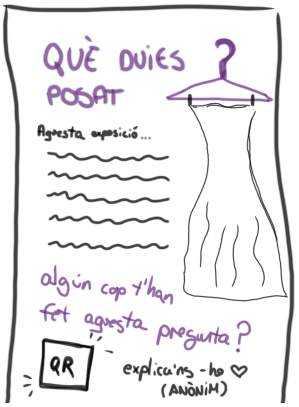

Sisena Reunió presencial amb Traça i el Comitè per preparar els materials per a l'exposició del 8M.

Quedem al Centre Cultural i demanem una sala per poder treballar. L'Àngels i la Marta hauran de marxar aviat i ens quedarem l'Ana, l'Helena i jo.

Abans que marxin, els hi presento una proposta visual i anem a comprar materials la Marta i jo.

"Sembla un poble", li dic a la Marta quan, en passar per la terrassa del bar saluda a un seguit de gent. *"Sí, bueno, es que ho és. Aquí sempre fem coses els mateixos"*.

Passem la resta de la tarda fent un cartell improvisat que acaba sortint molt cuqui i m'enduc a casa el material per acabar el segon cartell on caldrà explicar el motiu de l'exposició. Amb l'Ana i l'Helena parlem de les desgràcies de ser dona. També riem, molt. Constantment.

Els hi ensenyem el cartell a la Marta i l'Àngels abans de marxar. Totes dues somriuen. *"És preciós!!"* i la Marta murmura *"artista"*, mirant-me als ulls.

Surto del Centre cultural. Cap a la dreta, doblego la cantonada del Carrer del Padró; camino recte, passo un parell de passos de vianants, fins a la cantonada que baixa per Carrer Calvari, on hi ha unes escales velles, llargues, que descendeixen: la baixada de Sant Enric. En baixar les escales, continuo recte, doblego a l'esquerra per carrer de Maragall, després a la dreta i arribo al Carrer de Balmes. Veig la parada de bus de tornada a casa.

El primer dia que vaig arribar a Ripollet i vaig haver de tornar pel meu compte, aquestes van ser les indicacions de Silvia. Així com les he escrit: així és tal com es repetien en la meva ment els dies següents.

Ara camino per Ripollet com si sempre hagués fet i desfet aquest camí. Em sento com a part d'un petit poble en el qual hagués nascut i crescut des de sempre.

"Si vols quedar-te a dormir", em diu l'Ana, *"jo tinc un llit lliure"*.

Fa anys vaig escoltar una dona dir al tren *"jo dic que ets d'un lloc quan ja no necessites obrir google maps"* i es va riure. El seu comentari maldestre i gairebé irònic també em va fer riure, però avui sembla tenir un altre sentit. No sé què et fa ser d'un lloc: potser el fet d'haver nascut en ell, o haver-hi crescut; tenir molts records bonics, tenir una família… No ho sé. Potser ets d'un lloc perquè d'alguna manera sents que una part de tu hi encaixa, encara que res material sembli lligar-t'hi.

O perquè ja no necessites obrir google maps quan baixes de l'autobús.

No sé si la vida tornarà a portar-me a Ripollet algun dia, però sigui com sigui, una part meva ha trobat una petita llar aquí.

Gràcies.

5 de març del 2026

L'Àngels em demana la carta de l'espai de cura, la que exposarem perquè les dones puguin endur-se una petita abraçada. Escric:

> Hi ha quelcom que sobreviu als ulls de totes les dones amb les que he compartit una mirada: una història, una ferida, una lluita. Quelcom que ens inscriu en aquest món de la mateixa forma. Sento que no estic

sola quan hi ha una dona a prop. Hi ha quelcom que comparteixo amb elles, que és només nostre, una cosa íntima.

Fins ara això havia estat **el silenci**.

Les dones havíem compartit un silenci eixordador que travessava les nostres vides. Sembla poc, però compartir un silenci és compartir també tot aquest soroll que vibra dins i et sacseja.

Sé que podré sentir-me compresa en aquest món perquè hi ha dones.

Les dones han estat les úniques que s'han assegut a escoltar quines parts del cos em feien mal. Han sabut, fins i tot, curar-me els dolors de l'ànima només amb una carícia. En els ulls de les dones hi ha amor. Sents amb una mirada com acullen tot el que ets, la cura, l'empatia.

Les dones salvem cada dia aquest món.

Mai he sentit tant amor com el que cap en la mirada d'una dona que t'escolta en silenci i t'agafa de la mà mentre parles, acaricia amb cura la teva pell i assenteix. Les dones comprenen. Es passen la vida curant les ferides que aquest món ha deixat en elles i en aquells a qui s'estimen: des dels arraps en els genolls dels seus fills fins a aquest buit perpetu en el pit de les seves amigues.

Sé que sóc d'aquest món perquè hi ha dones.

Veig en cada dona una cicatriu al pit. Tenim la mateixa ferida sota la pell. Per això, *jo sí que et crec*. A mi també em fa mal als mateixos llocs. I no, ningú tampoc ha sabut explicar-me per què. També he sentit por, molta, en no comprendre la crueltat d'un món que hauria de ser-me llar. I he vist el dubte en els ulls de les persones que semblaven no voler creure'm. La culpa, que mai acaba de marxar del pit. Sentir que no ets d'aquest món perquè aquest món no sap acollir-te, perquè et fereix.

Malgrat tot això, sí que he tingut una llar: uns ulls femenins que m'escolten i l'abraçada forta d'una altra dona que torna a col·locar-te el cos en el seu lloc.

Sé que estaré fora de perill en aquest món perquè en aquest món hi ha dones.

No estem soles, portem la llar als ulls.

I ens tenim. Sempre.

TRAÇA

Gràcies, ripolletenques

8 de març del 2026

Som espai de suport
D'11 a 13 h, al carrer Nou, davant la Casa de les Dones

Trobada de dones per mostrar accions d'empatia, reivindicació i denúncia de la revictimització de les dones que denuncien agressions masclistes en tots els àmbits de la vida.

Organitza: Comitè de Dones de Ripollet amb el suport de Bruixes de Ripollet, Populus Labora i Traça.

Avui ha sigut el día. **8 de Març**. He estat el cap de setmana preparant algun dels cartells que penjaríem i el cartell final amb l'explicació de l'exposició. He arribat a Ripollet a les 9:30h i m'he creuat amb l'Helena, l'Àngels, l'Ana i la Marta. La Marta m'ha fet un petó a la galta en veure'm. *"Què xulo el cartell"* han dit.

Hem anat al Centre Cultural de Ripollet a recollir les coses que vam deixar l'últim cop. L'Helena m'ha deixat un mocador lila del Comitè. Hem caminat fins al carrer Nou i rere nostre un camió amb les taules, enreixats i altres coses. *"Ah, ens ho porten, tot això?"* penso en veu alta. L'Helena riu: *"sí, sí… per sort, a Ripollet l'ajuntament sí recolza les accions del poble".*

Ajudem a baixar algunes taules i els enreixats i comença a apretar. He de fer les fitxes que penjarem a les peces roba i si plou es mullaran. L'Àngels i la Marta em posen una taula sota un balcó perquè pugui anar fent mentre plou. Omplo les fitxes a partir de les respostes del formulari. Elles van penjant la roba als enreixats. Deixa de ploure, a poc a poc, i l'Ana i l'Àngels posen el cartell amb l'explicació a l'entrada del carrer. Passa una senyora amb el gos que s'atura a parlar amb l'Ana.

"Me ha dicho que al pasar le ha entrado un no sé qué en el pecho" em diu l'Ana, murmurant, quan la senyora ja ha marxat. I somriu. Somriem. Una ferida sempre fa mal quan s'està curant.

L'exposició acaba sent un èxit. Moltes dones participen en els jocs interactius que ha fet l'Helena amb dones importants de Ripollet, inventores i artistes. He repartit la petita carta de cura a totes les dones de la cursa que han passat per l'expo. He conegut a moltes d'elles, fins i tot la història de les grans dones de Ripollet! Tot petit espai en el món té un passat, una història. I un futur.

"Gràcies, eh, per tot" em diu l'Helena, assegudes a la taula, en acabar ja pràcticament l'acció. *"Ha sigut molt guai, gràcies".*

A vosaltres.

Recollim les coses. Un sol immens sembla representar l'alegria amb què hem acabat totes. "No esperava que tanta gent participés" diu l'Helena. L'Ana, amb el seu particular sentit de l'humor, exclama "claro que sí!". Somriem. L'Àngels em diu que passarà la informació de l'exposició a alguns periodistes de Ripollet.

A punt de marxar: "Gràcies" i l'abraçada de l'Àngels.

A vosaltres. A vosaltres. A vosaltres.

I de sobte, ja soc al tren, tornant a casa. Però una part de mi no ha marxat de Ripollet. No encara.

10 de març del 2026

Avui hem anat a la ràdio de Ripollet[16]! L'Àngels va comentar pel grup a mode improvisat que ens convidaven a la ràdio de Ripollet per explicar l'activitat que vam fer el 8M. Vaig dir que m'apuntava, tot i que no teníem gaire idea del que faríem. *"Aquí, en Ripollet, las cosas se hacen así"* recordo les paraules de l'Ana.

Hem quedat al bar del centre cultural. L'Àngels m'ha convidat a sopar. He provat les crepes del bar, que es veu que són plat especial. Hem begut i rigut molt. M'han presentat a molta gent perquè anaven passant, s'asseien, comentaven coses de la ciutat, es queixaven, reien i tornaven a marxar. Ripollet és com un poble. *"Es lo que tiene estar aislados de todo"*, diu l'Helena. *"Al final som sempre els mateixos".*

L'Àngels em presenta a en Jordi, un dels activistes de Ripollet. *"Aquesta és l'Ainoa. Podriem dir que ja és membre de Traça i del Comitè".* Somric.

[16] https://ripolletradio.cat/2026/03/10/la-escalera-10-03-2026/

Sento el calor pujar-me a les galtes. No sé si és la cervesa o l'alegria d'aquella taula. Les rises. *"Sí! Tenim el parc de les putes"* comentaven, *"i la font del Cony". "La font del Cony?"* pregunto. *"Sí, perquè mentre la feien, la gent passava i deia: què cony estan fent aquí?"* riem. *"També està la plaça Avengers"*. Ric i tots em miren. *"Esto es ser de Ripollet, aquí acabamos todos locos…"*. I les bromes de l'Ana: *"esto en Barberà no pasa, eh".*

Arribem a la ràdio. Anàvem totes amb ganes de riure i passar-ho bé. No teníem guió. Em toca explicar l'exposició. Improvisem i l'ambient canvia: totes ens posem serioses, alguna cosa ens toca per dins. Aquesta ferida compartida. Sento la carícia de la Marta al braç

"Se me acercaron unas mujeres mayores" explica l'Ana, *"y me dijeron si yo te contara… les digo, señoras, cuenten! cuenten!".*

Señoras, cuenten. Aquí queremos oírlas.

"Qui ve el 22?", pregunta l'Àngels, referint-se al dia de la mostra d'entitats.

"Jo!" responc.

Totes riuen. L'Àngels diu: *"Home, es que tu…!!"*

De camí de tornada em porta en cotxe l'Helena i m'ensenya alguns dels llocs emblemàtics de Ripollet per a la cultura general: *"i la plaça Pere Quart… que la gent es pensa que és Pere, palito, uve; com si fos un rei… gent, és un poeta! és un poeta!"* i riem.

22 de març del 2026

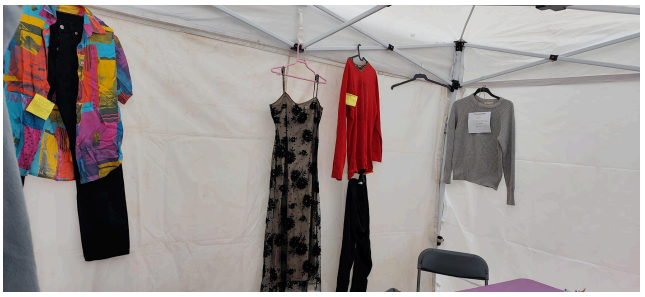

Finalment, vam muntar la carpa privada per a la Fira d'Entitats i vam aconseguir que almenys una dona s'animés a entrar i redactar la seva experiència.

L'Ana diu *"ya ha valido la pena l'experiència"*.

I després, dinar conjunt d'entitats!

15 de maig del 2026

Avui ha sigut l'entrega de Premis d'Excel·lència Docent de la UAB. El projecte Socialitzem el TFG, de la mà del departament de Filosofia, ha estat guardonat per la seva aportació mitjançant la incorporació de la metodologia Aprenentatge-Servei (ApS) als treballs de fi de grau i algunes de les assignatures del grau.

Ha sigut un plaer haver pogut assistir! Fer filosofia és fer-la *en* i *per al* món. He après molt de la metodologia ApS, potser més del que mai hagués pensat. Agraeixo profundament haver tingut aquesta oportunitat. Mai podria haver tractat un tema tan sensible, tan fràgil, com és el cas de la revictimització en les víctimes de violència de gènere, si no hagués estat d'aquesta manera: podent agafar-les la mà.

3 de juny del 2026

Avui he tingut l'última tutoria amb la Begonya. Fins i tot amb el fet d'estar escrivint aquestes paraules em fa un tomb el cor i el sento encongir-se. Se'm retorça en el pit la idea que això hagi acabat ja. Que el camí que vaig iniciar farà ja gairebé dos anys, ja té escrita la seva última paraula. Quin és el mot que tanca un treball?

Eren les 10:00h, acabava de sortir d'un dels meus últims exàmens. Toco a la porta del despatx de la Begonya, com l'Ainoa de l'octubre de 2024. Escolto el seu *"endavant"* amb el mateix to amb el què feia temps enrere m'havia rebut per primer cop en aquella mateixa sala. Somriu en veure'm. Davant d'ella, la

professora Irene Gómez li explica alguna cosa animadament. La primera vegada que vaig obrir aquesta porta també hi havia una dona asseguda davant d'ella. Penso que aquest despatx és en si mateix una mica més que un despatx.

"Haig de proposar-te una cosa" em diu la Begonya, *"et sembla si anem afora?"*. Sortim del departament. Assegudes en un banc, a l'exterior de la universitat, torna a semblar-me una situació del tot metafòrica. Hi ha temes que potser sempre estan destinats a tractar-se d'aquesta manera: fora de la institució, en un banc, amb la brisa del món real acaronant-te la cara. De persona a persona.

La Begonya passa les pàgines del meu TFG. *"No tinc res a dir"*, diu, mentre passa una pàgina i altra. Em mira als ulls, *"magnífic"*. Sento la pressió baixar en el meu cos. *"Sí?"* pregunto, genuïnament. Com si no pogués esperar *aquesta* conclusió. *Només* aquesta conclusió.

"Per TFG's com aquest soc aquí" afegeix. Un nus envolta la meva gola i s'estreny amb força. Potser només per aquesta frase ja ha valgut la pena tot aquest camí. Somric en silenci, com si no pogués dir res. Perquè de fet, no puc fer-ho.

Els seus dits acaricien les primeres pàgines del TFG i la meva pregunta per la dedicatòria. *"Que si pots fer dedicatòria?"*, em diu, *"i tant!"*. Acaba de revisar en quina pàgina aniria. Me l'assenyala i em diu, tendrament *"hauries de dedicar-te'l a tu, aquest TFG"*. La miro, els ulls se'm mullen lentament, somriem al mateix temps i es fa un silenci.

Acabem de discutir algunes qüestions formals. *"Bé doncs, ja està, no? Ja estàs"*. *Ja estàs*, es repeteix en la meva ment. *"En res seràs graduada en filosofia"* He arribat al final del camí. Ens mirem en silenci, em pesen les paraules dins i només sento aquest aire fred. Silenci, silenci. Un silenci estrany. Acollidor. El que queda després del crit és sempre aquest silenci.

M'aixeco i just abans que ella pugui fer-ho, *"puc abraçar-te?"*, li pregunto, tímidament. Ella somriu i em diu *"just anava a fer-ho"*. Els seus braços m'envolten amb força. L'abraço com si fos l'última vegada, perquè de fet, és en certa manera l'última vegada. La pròxima vegada que torni a veure-la, que trepitgi aquests passadissos, jo seré una altra persona. Res quedarà de l'estudiant que soc, avui, encara, mentre escric això, més que el record, i aquestes paraules, les poques paraules que deixo escrites.

No sé si vull acabar això.

No sé si vull deixar d'escriure.

Què vindrà després d'aquest silenci?

"Gràcies per acompanyar-me" murmuro, amb afecte, abraçada a ella. Recordo aquella primera conversa: el *m'encantaria acompanyar-te* que va sortir amb tanta força dels seus llavis. Somriu, *"gràcies a tu per deixar-me acompanyar-te"* i em fa un tendre petó a la galta.

"Adéu, adéu! I que vagi bé l'examen de demà".

7 de juny del 2026

Avui és el dia. Entrego el TFG. Queda en el meu record per sempre més cada viatge en bus a Ripollet, cada tarda d'estudi a la biblioteca, les xerrades amb totes les dones amb què he fet camí i el petó tendre, maternal, de la Begonya.

Només em queda dir "sort d'haver fet aquest camí!". Tornaria a triar un i mil cops la filosofia com a manera de viure, d'actuar, de mirar i de sentir amb intensitat aquest món.

Tinc clar que aquest treball, més enllà de qüestions acadèmiques, fins i tot filosòfiques, m'ha ajudat a tancar i reparar ferides en mi que creia eternes, incurables.

El meu pas pel grau i la redacció d'aquestes pàgines m'han ensenyat que, efectivament, la filosofia és la cura del món.